

Aziz Nesin

YAPIT

zeki z kırmızı

2013-2021

©

Sunuş

“Little big man.” Bu söz bu ülkede en çok ona yakışırdı.

Arkasındaki sıkıdan mı artık, yüz akımız oldu. Anladığımızca en doğru komünistimiz, dinsizimizdi. Görünen gerçeğe değil özüne, hakikatine baktı. Hiçbir yaftayı gönüllü taşıyacak biri değildi çünkü.

Asla sarsılmayacak bir örnek. Öyle ciddi ki duruşu, bakışı; toplumu tam yüreğinden yakaladı ve içtenlikle, incelikle güldürdü. Nasreddin Hoca’dan sonra kimse Anadolu insanını onun gibi güldüremedi ayrıca.

Bildiğim insanlar içinde ökelige en yakın duranıydı. Üstün bir zekâ. Çalışmasından, işlerinden anlaşıyor bu.

İyi bir yazar olmaktan çoğuydu. Yazarlığı sıradan olduğunca değme yerli, yabancı yazarları kıskandıracak denli büyüktü. Büyüklüğü, yazınsallığından değil yaratıcılığından geliyordu bence.

İsviçre saati denli doğru, yanılmaz, dürüst, sağlamdı. Ülke ona güvenebilir, onunla ayağa kalkabilirdi.

Aydındı ve aydınlatmak zorunda kalmasaydı bence Türkçe’nin ulu yazarlarından biri de olurdu.

Buna vahlandığım oldu ama zaman zaman, her zaman değil. Onun yaratıcı güzelduyusal gizilgücünü hep ayırımsadım. Yazıya işlevin ötesinde eda yüklemeyi yadsıdı. Yapabileceğini bile bile yapmadı. Yaşamını, başını toplumu, insanı için harcadı.

Yazısını da...

Sivas’taydı. Daha önce olması gereken yerde olduğu gibi.

Öldüğünden beri ülkede kan yitimi arttı. Örnek çekilince pusulalar şaştı.

Kuzey hangi yanda söyler misiniz?

zeki Z kırmızı

İçindekiler

- **Giriş-Yöntem, 3**
- Bölüm 1. Aziz Nesin: **Oyun Yazarı, 8**
- Bölüm 2. Aziz Nesin: **Roman Yazarı, 18**
- Bölüm 3. Aziz Nesin: **Öykü Yazarı, 38**
- Bölüm 4. Aziz Nesin: **Anı Yazarı, 94**
- Bölüm 5. Aziz Nesin: **Günce-Mektup Yazarı, 103**
- Bölüm 6. Aziz Nesin: **Gezi-Deneme-Köşe Yazıları Yazarı, 107**
- **Sagu, 130**
- **Kaynaklar, 141**

Giriş-Yöntem

2013'ten bu yana, şu an 2021 yılında olduğumuza göre sekiz yıldır süren bir okuma yazma çabasının ürünü izleyen sayfalar. Uzunca bir süreye yayıldığı için de geçen zamanın olumlu olumsuz etkilerini taşıması doğal. Odaklanmış ilgiyi, tutarlığı sağlayacak bir yöntembilimi (**metodoloji**) böylesi bir çalışmanın en duyarlı noktasını oluşturur kuşkusuz. Kullanılan dil, kişisel tını, Brechtci uzaklanım (**mesafelenme**), nesnellik, vb. yordamlar az çok belli bir düzeyi tutturabilirken süre içinde çalışmanın amacına dönük düşüncede değişimler bir yöntem tutarsızlığıyla sonuçlanabilirdi. Biraz böyle olduğunu dürüstlük gereği burada belirtmek isterim ama ekleyerek: Yöntemsel dalgalanmalar genel, bütüncül tutarlılığı ve çalışmanın özünü sakatlayacak düzeyde olmamıştır bize göre. Daha önceki *web*¹ sunumlarımda yaptığım geçici açıklamalarımda belirttiğim üzere, ileride kitaplaşmaya yönelik bir amaç baştan öngörülmediği için, önceki eleştirel Aziz Nesin okuma izlenimleri giderek Aziz Nesin hakkında derli toplu bir yazınsal yoruma, değerlendirmeye evrildi ve çerçeve bu olunca yapı, içerikte olmasa da biçimsel olarak dönüştü. Bu noktadan başlayarak dönüşüm öncesi bölümleri yeni amaca uygun biçimde yeniden düzenlemek mi, yoksa genel yargıların bireşimlendiği (**sentez**) sonuç bölümünde, ilk bölümleri yeniden anımsamak, elden geçirmek mi, ikilemi ikinci seçenikle çözüldü. Çünkü ilk yaklaşımın da Aziz Nesin okumaya yönelik ilgiler için kılavuzluk işlevi görmek türünden bir yararı olduğu yadsınamaz, özellikle de yazarımızın en çok ürün verdiği öykü türünde. Bu nedenle karma (**melez**) bir yöntemsel yaklaşım, genel tutarlılığa zarar vermedikçe korundu. Bunun bir nedeni daha var: Kendi eleştiri, yorum anlayışım. Her şeyi kavramış, çözümleyici, sınıflandırıcı, yetkin, doygun bilimsel (**akademik**) çalışmalara yatkın ve istekli, belki de yetenekli olamamam... Değerlendirilmesini okura bırakacağım bir konudur bu. Şöyle demiştim ara sunuşlarımda: "*Çalışmanın yapıtlar eşliğinde yürüdüğünü web sitemden (www.okumaninsonunayolculuk.com) okuyan biliyor. Bundan sonra da böyle yürüyecek ama dediğim gibi dağınıklığı bir **Sonuç** bölümüyle toparlamaya çalışacağım. Nesin okumanın başka hiçbir yazarda olmadığına serüvenli, etkileşimli, kavgalı, sert bir okuma olduğunu bu sekiz yılda öğrenmiş değilim. Hemen hemen ilk gençliğimden beri tüm okurluğum Aziz Nesin'le itişip kakışmalı, didişerek geçti. Onu elbette zaman içinde kavradım, bir gölgeyle yumruklaşmayı bıraktım, kendimi gülünç bulduğum oldu. Yalnızca benim değil, dünden beri yanar döner toplumumuzun bugün de üzerindedir onun bilinci, eleştirisi, kavrayışı. Oradan buradan üç beş kişi ona hep beraber aslında ödenemeyecek borcumuzu hiç değilse gönülden ödese yine bir şeydir. Yoksa salaklık olurdu Aziz Nesin'e borcumuzu ödemenin düşüncesi bile. Öfke elimi tutmasa uzar gider bu açıklama. Büyük yazarımızın ne benim yazacağıma ne de başkasının sözüne gereksinimi var. Onun önünde kendini ikiyüzlü bulmayan her kimse ilk taşı o atsın."* Alıntıyı yapıyorum çünkü düşüncem değişmedi.

Bu durumda zamandizinsel (**kronolojik**) okumamla koşut zamandizinsel yapıt yorumu çalışma belli bir kıvama ulaştıktan sonra yerini türel okuma ve yazmaya bıraktı. Kitabın tasarısı (**plan**) Aziz Nesin yapıtının türel ayırımına göre biçimlendi. Bölümler yazarımızı yazdığı türlerle ilişkilendirdi. Çünkü ilerleyen okumamla birlikte

¹ www.okumaninsonunayolculuk.com

çok az yazarımız için geçerli olan bir *tür bilinci* algıladım onun yaratıcı eyleminde. Aziz Nesin için yazınsal tür aynı zamanda güzelduyusal (*estetik*) ve işlevsel (*fonksiyonel*) bir ayrımı da imliyor. Bile bile gereksiz hiçbir şeyi yapmama ilkesine sınımsız bağlı yazarımızın türler arası dalgalanmaya bıraktığı uygulama örneklerinden biri toplumda yankılanmış romanlarının oyunlaştırılmasıydı (*Zübük, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*). Kimi öykülerinin romanlaştırılmasını ise bu kapsamda görmüyorum. Türler arası bir sıçrama sayılamaz. Geriye kalan tüm verimi türün kendi içinde geliştirilmesiyle ilgili yapıtlarını barındırır. Zamandizimli okumanın yararı yazarın yazınsal evrimini adım adım izleme olanağı vermesi. Bunun dışında bir okuma-yorumlama yordamının yazınsal evrimi ya da süreci geri çekilme ve ataklarıyla yaratıcı eylemsellik (*praksis*) içinde yakalama olasılığı zayıflar ama olanaksız da değildir. Öte yandan yazarın insanca eğilim, koşul ve yetenekleri de değişkendir ve yapıtla yaşam birbirine koşutlu, uygun adım yürümez genelde. Öyleyse hangi yöntem izlenirse izlensin tüm yaratıcı süreci kavramanın eksik kalabileceğini göz önünde bulundurmak ve belki de tam bu nedenle yönetsel ağırlıkların karmasına başvurmak, yapıtın genelini ve tekilini sürekli ilişkide tutan ve nesnenin özgül çağrısına da kulak veren bir yöntemli yönetsizliğe ya da yönetsiz yöntemliliğe kapı aralamak gerekti. Hele Aziz Nesin gibi yazınsal yaratısıyla bile örtüşmeyen, yapıta aşkın bir yaratıcıdan söz ediyorsak. Böyle yapıldı, bazen sezgiyle bazen bilgiyle. Ama şu yapılmadı. Aziz Nesin ve yapıtı kişisel anlatı ve duygusal etkileşimlere indirgenmedi. Bunu yapma yönünde içimizde bir istek yükselse bile Aziz Nesin'in çok açık bildirgesi buna engel olurdu zaten. Bir insandı ama ona göre insan, ustan (*akıl*) ötürü insandı. Kendine, kendi insan yanına bile ödün vermeme konusunda titiz, duyarlı, özenlidir.

*

Çalışmamız Aziz Nesin'in şiirlerini kapsamıyor. Genellikle bir yargıya, öğretici (*didaktik*) ya da duygusal öz anlatımlara bağlı Nesin şiirinin işleve bağlandığı, indirgendiği yönünde belki önyargıya dönüşmüş bir kanım var. Önyargımı yıkmam için şiirleri okumam yetebilirdi. Ama böyle bir eğilim amacımı zorlayacaktı. Onun oyun ve öykü yazarlığının yazınımdaki yerlemini (*koordinat*) belirlemek önemliydi. Şiiri bir araç, bir uygulamalı (*pratik*) çözüm olarak gören yaklaşımın şiirle ilişkisi biçim düzeyinde kalırdı ve öyle oldu. Hatta biçim derken bunu çok sınırlı tutmak yanlısıyım. Biçimsel göndermeden söz etmek daha doğru. Elbette önermeleri, içerimleri ve teknik anlamda şiir ilkeleri ölçütlerine uygunluk açısından doğru doğru dosdoğru olan bu şiirimsiler yine de kuşkusuz ayrıca şiir katından tek şiir, bölümce, dize vb. içermelerine karşın şiir sayılamazlar. Peki, önümüze şiir donunda gelen sayısız örnek ne ölçüde şiir sayılır dersiniz, o zaman da tartışılması gereken şey daha büyüyecektir. Aziz Nesin yaptığı her şeye, yazdığı şiire de saygı duymuş, en iyi yapmaya çalışmış, savunmuştur da. Bu saygıyı şiirinden esirgeyecek değiliz. Şiir türüyle ilişkisi de ayrıca çözümlenmelidir. Kusurumuz, eksiklerimiz olarak burada belirtmiş olalım.

*

Aziz Nesin'in eski yeni baskılarıyla tüm yapıtının derleminden (*koleksiyon*) yoksunum. Tüm yayınlarını, yazınsal ve siyasal çabasını, tarihsel-toplumsal etkisini, yazın anlayışı ve evrimini, kişisel evrenini yansıtacak kamuya açık bir müze düşüncesi sanırım şimdilik gerçekleştirilmekten uzaktır. Ama kurumlaşmış bir kişiden söz ediyoruz (*kült*). Belki kendisi böyle bir şeye sıcak bakmazdı. Kaynaklarını gerçekçi bir yaklaşımla kimsesiz çocukları gözeten *Aziz Nesin*

Vakfi'na harcamayı yeğlemiştir. Ama Aziz Nesin araştırmaları için olabildiğince kaynaklara erişim sağlayacak bir kurumun bir an önce oluşturulması önemlidir.

Elbette bu çalışmada az da olsa okumadığım, çoğu ölümünden sonra derlenmiş kitaplar söz konusu. Kimi yazılarının (mektup, vb.) derlenmesi ve yayımı sürmektedir. Bu işi üstlenen kişiler var, başta Aziz Nesin'in oğulları (özellikle Ali Nesin) olmak üzere. Şiirleri ve anlatı dışı yazı derlemeleri olan birkaç kitabının dışında hemen tüm yapıtlarını okudum. Okunmamış kitapların çalışmamın genel önermesini ya da yargısını değiştireceğini sanmıyorum, bunu elimden geldiğince gözettim. Ama yaklaşımım kuşkusuz yanlışlanmaya açıktır. Yeri gelmişken belirteyim. Örneğin birkaç yıl yayımını üstlendiği **Nesin Edebiyat Yıllıkları** başlı başına yazınsal, toplumsal olaylardır. Sayısız tartışmalar, radyo-tv izlenceleri, basın yayın taramaları, vb. özenle araştırılmayı bekliyor. Bir kişinin değil görev (**misyon**) üstlenmiş bir topluluğun yürütebileceği böylesi bir çalışmayı umduğumuzu da imlemiş olalım. Örneğin tiyatro sahnesiyle Nesin, yazdığı oyunlar bir yana, canlı ilişkisi gerçek ve anlamlı bir belgeselin konusu neden olmasın? Afişlerinden tutun, tiyatrolara, yorumlara, kovuşturmalara varıncaya sayısız ilginç konu yakın tarihimizin de çarpıcı öyküsünü verecektir.

Nesin Yayınevi'nin yazarın tüm kitaplarını sürekli basılı tutması, baskıları güncellemesi doğru ve önemlidir. Ama belki özel baskıların düşünülmesinin zamanı gelmiştir, tıpkı basımlar, toplu basımlar, özel basımlar, vb. gibi.

Çalışmamın sonuna eklediğim kaynakça okuduğum Aziz Nesin kitap, yayın ve baskılarını göstermektedir. Bir büyük *Aziz Nesin Kaynakçası* var mı bilemiyorum ama olmaması artık onaylanamaz. Yazdığı her şeyi ve hakkında yazılan her şeyi tüm dillerde bir araya getiren ve sürekli güncellenen bir **Aziz Nesin Kaynakçası** gereklidir, bunu vakfın örgütlemesi doğru olacaktır. Dolayısıyla benim eklediğim kaynakça kendi okumamı doğrultan bir kaynakça olarak amaca dönük ve çok sınırlıdır. Yazarımız hakkında yazılmış 10-15 dolayında, ne yazık ki elle tutulur yazınsal irdeleme niteliği taşımayan, daha çok tartışmalar (*polemik*), ağırlıklı olarak da anılar ve Aziz Nesin kişiliğinin olağanüstü yanı üzerinde vurgu yapan kitaplar kaynakçamızda yer almamıştır. Demirtaş Ceyhun, vb. çalışmaların değerinin kuşkusuz ayırımındayız ama söz konusu kaynaklar yazınla sınırlı özgülenmiş amacımızın ne yazık ki dışında kaldılar. Yanı sıra üniversite çevrelerinin lisansüstü, doktora vb. çalışmaları söz konusu. Bunları tarayabildiğimi söyleyemem. Eleştirisini yapmam olanaksız. Ama ilk izlenimim çözümlemeci (**analitik**) bir çerçeve içinde kuralcı yaklaşımların söz konusu olduğu ve Aziz Nesin'in yaratıcı eylemini ortaya çıkarma konusunda yetersiz kaldıkları yönünde... Erişemediğim kaynaklar için yanıldığımı kabul etmeye hazır olduğumu da hemen belirteyim. Öte yandan yeri geldikçe belirttiğim üzere ölçünlü, akademik bir yaklaşımı böylesi canlı, devingen, yaratıcı bir konuya uygulama konusunda sakınlı davranmaktan yanayım. Bu türden çalışmalar yararlı ama nesnelere yaşatma gücünden, yeteneğinden yoksunlar ne yazık ki. Aziz Nesin'in karşısına onun kadar hazırlıklı çıkmak, yanılmayı göze almak, ilkeleri gözetirken insanı harcamamak, vb. önemlidir. Bu nedenle Aziz Nesin'i anlatan bir çalışma Aziz Nesin kadar dalgalanacak, oynak, devingen zeminde yürümeyi başaracaktır. Başarabildiğince...

*

En başta belirttiğim okuma-yazma çaprazlanmasından ötürü çözüm-yorum ardışıklığında tutarsızlık gibi görünebilecek bir konuya da değinelim. Aziz Nesin'in tiyatrosu ve romanına odaklandığım ilk iki bölümde bölüm sonu bir genel

değerlendirme olmadığı görülecektir. Oysa izleyen sonraki bölümlerin sonunda bölüm içi bir ara değerlendirme yazısı var. Çalışmanın kitaplaşma amacının giderek belirginleşmesinin bunda etkisi açık ama geriye dönerek oyun ve roman için bir ara değerlendirme yazmak zor olmazdı. Yine de her iki bölümde yapıtlar tek tek ele alınırken genel düşüncelere sıkça yer verildiği için kendimi yinelemeye sürükleyecek ve sonradan eklenecek bir bölüm içi ara değerlendirmeye oyun ve roman için gerek görmedim. Ayrıca kitabın sonuç bölümü de (**Sagu**) Nesin yapıtının tümüne ilişkin bir genel yargıyı zaten bireşimliyor.

*

Hemen anımsatalım. Kitabın sonuç bölümü (**Sagu**) kitap içindeki konu başlıkları altında yer alan tüm tezleri özetlemiyor. Belki böylesi iyi olurdu ama hem oylumu büyütür, yinelemelerle kitabı okunmaz kılardı hem de Aziz Nesin tezlerimiz aynı zamanda ele aldığımız yazınsal sorunlarla ilişkilendirildiği ve tartışmalar Aziz Nesin ötesinde de sürdürüldüğü için karmaşaya yol açardı. Bu nedenle bölüm içlerinde derinleştirilen, bir sonuca bağlanamasa da ortaya çıkarılan kimi tartışmalar sonuç bölümünde büyük ölçüde yer almamıştır. Hatta şunu da söylemek yanlış olmaz. Tezler ya da önermelerin önemlice bir bölümü yapıt çözümlerimizde belirmiş, oralarda da gelecekte işlenmeye, geliştirilmeye bırakılmıştır. Yani çalışmamız eşanlı olarak bir yandan Nesin üzerine bir çalışma iken bir yandan da *poetika* üzerine bir dizi sorgulamalar yapmaktadır. Gerçekte derdimiz hep söyleyegeldiğimiz üzere '*yapıtı karşı yapıt*' izlencemizle yakından ilgilidir. Bunun da göz önünde bulundurulması iyi olur.

*

Ne yaptığımıza kısaca değinelim. Aziz Nesin'in kalem oynattığı yazınsal türler birer bölüm başlığına dönüşmüş, yazarın tür içi çalışmaları bölümlerin art arda konusu olmuştur. Önce oyun yazarlığı ele alınmış, arkasından roman, öykü, anı, günce, mektup, gezi, deneme, köşe yazarlığı 6 bölümde incelenmiştir.

İnişli çıkışlı seyreden Aziz Nesin yapıtı, okuru ve yazarı olarak bizi elbette zorlamış, yazınsal bir ölçüt uygulama konusunda ikilem yaşamış olsak da konuları birbirine karıştırmamaya, niteliği ve niceliği hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle yapıt üzerinden ilişkilendirirken belli ve gizli bir sanat aralığından çıkmamaya, rastlantısal değer yargılarına yüz vermemeye elden geldiğince çabaladık. Güzelduyusal çabanın kesin ve tarih dışı yargılarla işi olmadığını bilsek de tarihten biriktirilmiş emeğe ve yükseltilmiş değer ölçütlerine saygılı, özenli kalmaya dikkat ettik. Yanlışımız, kusurumuz, eksiklerimiz doğallıkla vardır, olmuştur. Peşin peşin affola!

Ek açıklama:

Çalışmamızda, Aziz Nesin yapıtlarından yapılan alıntılar özgün biçimiyle korunmuştur. Yazarımızın kendine göre bir yazım (**imla**) düzenlemesi vardır ve kendisi kendi yazım yorumuna sıkı sıkıya bağlı kalmaktan öte her yapıtının sonuna önerisi olan küçük bir yazım kılavuzu eklemiştir. Dolayısıyla alıntılardaki geçerli, ölçünlü yazım kurallarına aykırı yazımlar Aziz Nesin kaynaklıdır.

Geçici Açıklama:

Kitap boyunca ayraç içi sarı boyalı sözcükler Türkçe duyarlılığımın geçici sonucudur. Yazının son biçiminde yer almayacaklar. Kullandığım kimi sözcüklerin eski kullanımda ya da yabancı dilde karşılığını kolaylık olsun diye gösterdim, kimi sözcükler de kendi geçici önerilerimdir, eleştiriye ve değiştirilmeye açık olarak. Web sitemin ana sayfasında **Sözcükleri Okumak** bağlantısı altına kendi kişisel sözlüğümü sürekli güncelleyerek koyuyorum. Yazılarımda kullandığım Türkçe karşılıklar oradan ayrıca görülebilir. ([kisisel turkce sozluk 2021.pdf](#) ([okumaninsonunayolculuk.com](#)))

Ayrıca, kendi web sitemde ([www.okumaninsonunayolculuk.com](#)) **E-Kitap 14: Aziz Nesin**'in tadımlık bir sunumu yer alıyor. Nedeni, çalışmamızın yayıncılarımızın dikkatini çekeceğini safça umuyor oluşumdur. Hiçbir yayıncı daha önce yayımlanmış özgün bir çalışmayı yayımlamayı istemez çünkü.

Bölüm 1. Aziz Nesin: Oyun Yazarı

“Bir düşüncemi oyundan başka hiçbir türle anlatamayacağım zaman oyun yazıyorum. Konu kendisini oyun olarak yazmam için beni zorluyor.”
4 Şubat 1959 (Mum Hala I, 1996, s. 13)

“Benim oyunlarımda (yenilmiş görünenlerin, gerçekte yenmiş) oldukları vardır.”
19 Ocak 1963 (Mum Hala I, 39)

“Bir oyun yazarı, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi ulustan olursa olsun, oyun yazmak için eline kalemi aldı mı, o işi (yani oyun yazmayı) dünyada en iyi yapanlar kimlerse, onlarla yarışta olduğunu, onları geçmek zorunda olduğunu bilmelidir.”
25 Şubat 1962 (Mum Hala I, 41)

“Yaşadığımız çağda evrensel değerler taşıyan ulusal tiyatro yersel niteliklerle sağlanamaz.”
27 Mayıs 1963 (Mum Hala I, 46)

“Ne denirse densin ben şu oyunları, hiç değilse üzerinde yıllardır çalışmakta olduklarımı tamamlamadan ölmek istemiyorum. Onlardan sonra gelecek işleri yapmasam da olur; ama bu oyunlar bitsin... Yoksa çok üzüleceğim.”
20 Haziran 1963 (Mum Hala I, 50)

“Oyunlarımda yapmak istediğim şudur: Gerçeğin arkasında gizli kalmış gerçeği göstermek. Bu hiçbir zaman ve hiçbir yerde değişmez olan insan gerçeğidir.”
22/23 Eylül 1963 (Mum Hala I, 63)

“Ah! Ne olurdu, şu oyunlarımdan para kazanabilseydim, tiyatrolar oyunlarımı oynasalardı da hiç durmadan oyunlar yazsaydım. Bu olanak açılsaydı bana öyle sanıyorum ki, yılda on-on beş oyun yazabilirdim. Üstüme akan, gürül gürül akan konuların altında boğulacağım.”
6 Mart 1966 (Mum Hala I, 78)

“Öyküden romandan senaryo olmaz, oyun olmaz. Olursa o roman roman değildir. Ancak bir öykü yada romandan esinlenerek yeniden bir senaryo yada oyun yazılabilir.”
6 Mart 1966 (Mum Hala I, 148)

“Tiyatroda amacım, çağdaşlarımı belli sorunlar karşısında belirli bir davranışa yöneltmektir.”
3 Eylül 1968 (Mum Hala I, 155)

“Bikaç kez neden oyun yazarken bu denli yoruluyorum, diye düşündüm. Çünkü çok havasına giriyorum, çok didiniyor ve yazarlığı yaşıyorum, bu da beni çok yoruyor.”
10 Ekim 1968 (Mum Hala I, 161)

“Biraz Gelir misiniz’de, Bişey Yap Met’te, Toros Canavarı’nda, Çıçu’da, Tut Elimden Rovni’de, Bir Küçümencik Kişi’de, hep hep, hep kendimi anlattım.”
30 Ekim 1968 (Mum Hala I, 163)

Anılarında ya da güncesinde okumuş olmalıyım, Aziz Nesin’in kendisini öncelikle oyun yazarı olarak görüp düşlediğini. Üstelik 50’lerde dünya ölçeğinde kotardığı ve diğer yazı uğraşlarından ayırabildiği özel zaman aralıklarda yoğunlaşarak, güzelduyusal (**estetik**) anlamda ödünsüz yazdığı oyunlar daha sonraki dönemlerinde özgün yaratı ürünleri olmaktan çıkıp, sanırım onu üzecek, hatta kahredecek biçimde daha halkçıl (**popüler**), yine önemli ama diğer yapıtlarından (romanlarından) uyarılma, belki yapıtlarını oyunla kurtarma düşüncesi esiniyle ilk yaratıcı atılımını yitirmiştir. O kendini öykü ya da romancı olmaktan önce oyun yazarı olarak düşündü. Ama yaşam koşullarının ittiği yerde, köşede ve bu ülkede

ona bu olanak (ya da şans) tanınmadı. Önde, yazı ve yaşam savaşımının ön saflarında önceliklerini hep yeniden tartışmak zorunda kaldı. Bunları söyleme nedenim şu. Romanlarında hemen hiç, çok az öyküsünde seyrek karşılaşılan kusursuz yazınsal yapı ve güzelduyusal düzey genelde tüm oyunları ama özelde 50-70 arası oyunları için geçerli bir nitelemedir. Bugün Aziz Nesin deyince 'gülmece yazarlığı', bir avuç öyküsü dışında öykücülüğü vb. değil, dünya çapında oyun yazarlığı ile anılmalı ve ülkesi onu tiyatro ve ulusal sahnesinde yere göğe sığdıramamalı. Bir ülkeden, Aziz Nesin'e yaraşır bir ülkeden söz ettiğim, bu 'gaflet ve dalalet'im için beni daha işin başında bağışlayın. Ona layık bir ülkeyi dünyada ara ki bulasın, kaldı ki Türkiye'de... Oysa ölümüne dek ülkesini ve onu linç etmeye bile yeltenen insanların onun gibi yürekten, dosdoğru seveni de yoktur, belki bir de Orhan Kemal'i sayabilirim.

Sahne oyunlarının evrenselliğe bağlayan çizgisi (İlk oyunları), küresel ve yerel siyasetlerin içyüzü (**Düdükcülerle Fırçacıların Savaşı**, **Memleketin Birinde**, **Beş Kısa Oyun**, vb.), sahne teknikleri, uzam, işlev, omurgacılık, en azcılık konularında titiz dikkat ve uyanıklık, tiyatronun yirminci yüzyıl çıkış ve akımlarının yakın uzak etkilerinin yerele uyarlanması konusunda yetkinlik ve olgunluk, gülmececinin asla sulandırılmadan işlevsel ve yadırganmayacak, tersine kendine yönelik yergi ve eleştirilerde bile toplumca benimsenmeyi olanaklı kılacak ciddiyeti, sahneleme ve yazın içi eşleştirmeler konusundaki ödünsüz tutumu vb. birçok nedenle Türk tiyatrosunun gerçek anlamda büyük öncüsünden söz ediyoruz. Nesin tiyatrosu üzerine daha ayrıntılı bir çözümlemeyi konunun gerçek uzmanlarına bırakmanın da tam yeri ve sırası...

Bölüm 2. Aziz Nesin: Roman Yazarı

Gol Kralı (1957)

*“Çok kötü roman (Gol Kralı Sait Hopsait, 1957-zzk) yazmışım.
Öyle ki yer yer, bu denli kötü roman yazdığım için utandım.”
12 Haziran 1966 (Mum Hala 1, 81)*

*“Gol Kralı gibi değersiz şeyler üzerine çalışarak zamanımı öldürüyorum.
Ama ne yazık ki bundan kurtulamıyorum.
Çünkü geçimim bu tür işlere bağlı. Böyle bir romanı yazmamış olmayı çok isterdim, diye düşünüyorum. Ama sonra bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu anlıyorum.”
31 Temmuz 1969 (Mum Hala 1, 175)*

*“Gol Kralı’nı, Tatlı Betüş’ü böyle yaptım. Kadın Olan Erkek, Erkek Sabahat, Saçkıran vb.lerini düzeltmek için dahaca zamanım olmadı ve buyüzdün o kitapların yeni basımlarını yaptırmadım.”
10 Şubat 1975 (Mum Hala, 328)*

Aziz Nesin’in ökeliğinin (*deha*) bir kanıtı olarak duruyor bu kötü denebilecek roman önümde. Yalnızca yüksek ve değişik (*farklı*) gözlem gücü, yeteneği yetmezdi elbette. Gözlemlenen şeyin kavranılış biçimi oluşturuyordu asıl sorunu ve Aziz Nesin katkısı da tam buradaydı. O keskin gözlem gücünü gerçek bir aydınlanmacıda olduğu gibi eleştirisiyle (*kritik*) harmanladığı için toplumda böyle yankılanabiliyor, ortak söylemin, dilin de bir parçası, girdisi olabiliyor. Voltaire’in yaptığını birkaç yüzyıl sonra başka bir coğrafyada gerçekleştiriyor, roman türünü eleştirisine araç kılıyordu. Yanlış mı peki? Hayır, kesinlikle yanlış değil.

Bizler de okur olarak Nesin’in içinde yer aldığı bağlamın ve yapının (aydınlanma) parçası olabildiğimiz oranda bir okur olarak değil ama bir insan olarak gerçekleşebiliyoruz ve seçim tümüyle bizim... Nedir önemli olan? Hiç kimse Aziz Nesin denli bu soruya açık, kesin, tartışmasız bir yanıt verememiştir belki de. Onun yapacak çok işi, oyalanacak zamanı ise yoktur. Evrensel ülkesi (*ütopya*) için aracı kılamayacağı hiçbir şey yoktur ve yine bu yüzden herkesten daha namuslu, yalansız (riyasız) ve toktur. Şeytan (!) Aziz gelmiş geçmiş en büyük cennetlik ‘erkiş’dir. İnançsız, Tanrısız olması sonucu hiç mi hiç değiştirmez.

Bu romanıyla daha erken yıllarında beni ona hayran bırakan şey birey ve kitle tını (*ruh*) ve davranışlarını ayırabilmiş olması, spor ekini (*futbol kültürü*) üzerinden bir tür yazınsal toplumbilim yapabilmiş olması. İkincisi, onun geleceği kavrayan yaratıcı önsezisi. Çünkü bu önsezi günümüzün bu kitle ekinde (*kültür*) geldiği yeri neredeyse birebir kapsıyor, fazlası var eksiği yok. Bunu, gerçek bir aydın nasıl olur, sorusuna, Aziz Nesin gibi olur, demek için yazdım.

Yüksek (!) toplumun (*sosyete*) Ferferik Ailesinin biricik kızları Kerkenez Sevim, eski varsıl Sarioğlu ailesinin son erkeği Sait Sarioğlu, İspanyol Aysel, yıldız futbolcu Duvar Ahmet, vb. çevresinde örülen oldukça yapay ve sarkmış kurgu, parlak tiplerini bu tutarsız yaşam örgüsü (kurgusu) nedeniyle taşımakta zorlanıyor. Bu tipler sağlam bir anlatı zemini üzerinde çok parlak (evrensel) tiplere dönüşebilecekken Nesin’in yazarlıktan anladığı şeyden ötürü kalıcılışamıyor, aslında tiplleşemiyorlar. Okur onları evrensel tipe dönüştürmekte, bir başvuru örnekçesi yapmakta zorlanıyor.

Sıkça, bütünsellik kaygısının yetersizliği nedeniyle roman metni esnemeler, gevşeklikler, kabul edilemez boşluklar içeriyor. Bazen Nesin'in uyarıcı, ısırtıcı, vurucu amacı yazının çok dışına, ötesine taşıyor. Roman aşağıda, geride, zavallı kalıyor. Can çekişiyor. Bunda yazarımızın 50'li ve sonraki (belki 60'lı) yıllarda dergilerde çalışmalarını sürelili yayınlamasının rolü çoktur. Aynı sorun, neredeyse aynı tonda 100 yıl önce İngiltere'de Charles Dickens için de geçerliydi. Onun da sorunu bütünlük ve yapı sorunu idi. Çünkü her ikisinde de ökelik ve anlaktan (zekâ) apaçık söz edebiliriz.

Gol Kralı'na gelince (Sanırım **Sait Hopsait** diye de oyunlaştı), yalnızca son bölümü, sayfaları için bile okunmaya değer. Çünkü tüm kitabın Tozkoparan ile Hacetbaba arasındaki maçın anlatıldığı bölüm için yazıldığını anlamamak olanaksız. Bu kreşendo, senfonik doruk Aziz Nesin'in kıyıcı, keskin gülmecesinin satırları arasında bir kitle ekininin (*pop kültür*) nasıl doğrandığının eşsiz bir anlatısı. Gözlenmiş incelikli ayrıntılardan bir toplum fotoğrafı çıkıyor kendiliğinden ve bu toplum aynasında kendimizi tüm salaklığımızla yakalıyoruz ister istemez. Bu kitle çılgınlığı için spor bahanedir. Aziz Nesin'in yargısı sert, acımasızdır. Düşmüşe el uzatmaktan (bu eğreti aktörel, *etik ilke*) daha önemli değildir devasa futbol panayırı ve didişen, tepişen insanların çıkardığı patırtı. Kanıtı da o sahnelerde. Abartılmış gerçek gerçeği bozmaz, görünür, okunur kılar. Sorun varsa gülmecede, onun abartma işlevinde değildir.

Kitabı romanın eşliğinde bırakan şey de elbette gülmecesi, yergisi değil, yazının başından beri sorunu olan şeydir: yazarımız, ağız tadıyla bir yazarlık yapamamıştır 20. yüzyıl ortalarından bu yana. Çünkü toplumsal görevi yazarlığını hep ikincilleştirmiş, önemsizleştirmiş.

Yazık olmuştur demek içimden gelmiyor ama, yine de diyeceğim. Hele Aziz Nesin söz konusu olduğunda. Çünkü bu dilde gelmiş geçmiş en parlak gülmecesi anlayışına sahipti ve bundan eşsiz bir dünya eleştirisi çıkardı. Karayergi (*ironi*) demiyorum. Aziz Nesin'de bu olanaksızdı.

Zübük (1961)

*"Yani beni uzun gülmecesi öykülerimdeki tutumum değişti.
Bir ana düşünce eksenine sıralanmış gülünç olaylar
zinciri yerine bu sefer 'Zübükzade İbraam Bey' diye bir karakter almış oldum.
Böyle başlamak gülmecesi romanı 'uzun öyküsü' için zor.
Bir belli karaktere durmadan gülünç olaylar yaşatamıyorsunuz.
Oysa benden istenen bu. Okur her tefrikada gülecek:"*
2 Aralık 1960 (*Mum Hala I*, 30)

Önce **Zübük** üzerine birkaç söz etmek isterim. Toplu Aziz Nesin okumam kimi yapıtları için çift dikişli okuma anlamına geldi. Çünkü geçmişte okuduğum bir yazardı Aziz Nesin. Okuduklarımı ayırmadım yine okudum. Bunu yapmakla zaman yitirmiş değilim. Bir şey açığa çıkmış oldu. Okurluk deneyimim, süzgecini yazınla sınırladığında elek numarasını epeyce büyütmüş olmalı ki eleğin üstünde çok da şey kalmıyor. Genelde böyle olduğu gibi Aziz Nesin için de böyle. Bunu yalnızca yazınla sınırlayarak söylüyorum, üzgünüm. Gerçi daha önce yazmıştım. Büyük yazar (Aziz Nesin) onca savaşımı arasında bir de yazarlığını kanıtlamak için akla karayı seçmiştir. Demek sağlığında, belki erken dönemlerinde yazar sayılmadığı oldu. Belkisi fazla... Anımsıyorum tartışmaları.

Tek Yol (1978)

“Tek Yol’u okurken zaman zaman boğulacak gibi oldum. Bazen sizin ne kadar katı, acımasız, hatta haince yazdığınızakızıyorum. Artık okumak istemiyorum böyle yapıtları, dayanamıyorum zira. Surname ve Tek Yol’da yazın gücünüzü kanıtlıyorsunuz ama, İşkence ediyorsunuz okuyucuya.”
(Saliha Scheinhardt’ın Aziz Nesin’e mektubundan, 29 Nisan 1981)

İlk basımı 1978’de yapılan son Nesin romanı **Tek Yol**’un kahramanı da birçok özelliğiyle *Yaşar Yaşamaz*’a benzer. Usta bir anlatıcı, dilbazdır. Uydurmalarına sonunda kendisi de inanacak kerte yalancı biri. Gerçek örneği *Üsküdar Paşakapısı Tutukevi*’nde (1951) gözlemlenmiştir **Giriş**’te yazarın belirtmesine göre: Sahteci Paşazade. Nesin’in gözleminden çıkardığı yazar sonucu ise anlamlıdır: yalan ya da doğru ne söylenirse söylensin, söylemin arkasında ‘*biri*’ vardır, kendini söyleyen. Sahteciye bakılırsa geriye kalan *tek yol*’du sahtecilik. Seçeneksiz kalmıştı. Romanın adı da buradan geliyor. Yine bu romanında da Aziz Nesin kurgu kahramanını sunuş yazısında gerçek yaşama taşıyor, onunla 1967 yılında (tarih veriyor) bir aşevinde (*restaurant*) karşılaşmasını anlatıyor. Üstelik bunun gerçek olay olduğu açık. Bu tekniği, yazarın gerçek yaşamıyla kurguladığı yaşamlar arasında kişiler üzerinden geçişler sağlama tekniğini, en iyi ve bilinçle kullanan biri olduğunu yineleme pahasına belirtme gereğini bir kez daha duyuyoruz. Yazarımız, konuyu sanat ve yaratıcılığa taşıyarak, yazarların da, tek (çıkış) yolu sahtecilik olan insanlar olduklarını söylemeden edemiyor. Çünkü yazarlar kişiler üzerinden varolma kaygısıyla yazarlar: “*Ben de varım! Heey insanlar, bu dünyada ben de yaşıyorum!..demek istemektedirler.*” (8)

Roman bölümleri yine başlıklarla açılıyor. İlk bölümün (**Şambaba Yüzünden Yönünden Kayan Bir Yaşam**) ilk tümceleri şöyle: “*Pek şaşacaksınız, ama zaman zaman gerçek kimliğimi, gerçek adımları kendim de şaşırıyorum. Yıllarca hep başkaları olarak yaşadım, kendimi bulamıyorum şimdi. Gerçek olan kendim nerdeyim?*” (10) Daha bu ilk tümcelerden başlayabilecek tartışma ve soru Aziz Nesin’in tüm yapıtında ‘*yabancılaşma*’ kavramıyla ilişkisini irdelemeyi zorunlu kılabilir. Nesin’in kişileri toplumsal bölünme ve yabancılaşmanın ülkenin bütünsel gerçekliği içinde büyük örnekleri ama kişisel (bireysel) yabancılaşma için aynı şeyi söyleyemeyiz. Onda batıda yerleşikleşmiş kavramın bölünmüş, yazgıya teslim olmuş, gerçekliğin ardından sürüklenen parçalı kişisinden çok toplumsal çelişki ve yabancılaşmayı fırsata dönüştürüp istemini (*irade*) ayırık kişisel çıkarına kullanma (ard)niyeti taşıyan doğu (şark) kurnazı öne çıkar. Batı kavramıyla doğulu

gündeliğin sırtık harmanı (*sentez*) arada sıkışmış kalmış toplumlarda ilginç ne tip ne tip dışı kişilerin (*karakter*) ortaya çıkmasına neden oldu, demek istediğim. Aziz Nesin Türk yazınının önemli, (Recaizade'den başlayarak, özellikle Hüseyin Rahmi üzerinden) büyük bir damarını yakalamış, bu uyumsuz, örtüşmesiz bireşimden toplumsal gülmece türetmiştir. Toplumda yankılanmasının tam nedeni budur. Olumsuz (*negatif*) ama niyetiyle örtüşük, tam (!) kişi hemen her birimizin ilkeler ve küçük çıkarımız karşısında ikiyüzlü, çelişkili tutumumuzu aynalamakla kalmaz, bazen bir yana bazen öteki yana savrulurak kendimizi hacıyatmaz gibi hep haklı çıkarmakta da işimize yarar. Aziz Nesin ise üçüncü (üst) basamakta durur. Hinliğimizin, sahte, kaçamak (hırsızlama) tümlüğümüzün (kesintisiz *Ben*'liklerimizin; her şeye, bu tiksindirici dünyaya karşın) tahtaboşunu imler, sahteciliğimize asla izin vermez, göz yummaz. Bu yüzden Aziz Nesin'i ikinci basamakta okumakla yetinir, üst kata ya da balkona çıkmamaya özen gösteririz. Aziz Nesin bizim dışımızda kalan dünyanın yer göstereni değil, yalnızca gösterenidir. Bu da bize yeter, ötesi **Tatar Çölü**'dür. (*Dino Buzzati*, özgün dilde 1940.)

Hemen daha romanın başlarında (s.10) Nesin'in anlatıcı roman kişisi ağzından tartışmaya aldığı, kurgunun aslına ilişkin bir yer var: "*Ayağımıza taş takılıp, ya da çukura basıp düşmeseydik, orda birkaç dakika oyalanmasaydık, karşılaştığımız o tanıdık oradan geçip gitmiş olacak, onu görmeyecek, onun tanıştırdığı kızı sevmeyecek ve o kızla evlenmeyecektik. Ayağımızın taşta takılmasından, o kızla evleneceğimiz zamana dek daha pekçok olasılıklar sıralanabilir. Bu olasılıkların sayısı sonsuza dek çoğaltılabilir.*" Yani alinyazısı diye bir şey yok, tümüyle küçük rastlantılar yaşamı tek bir çizgi üzerinde yürütüyor. Sahteci *Paşazade* açısından mesele de böylesi durumda, küçük rastlantıları yönetmek, onlara egemen olmak. Tabii Nesin'in böyle indirgemeci bakışla yetindiğini kimse ileri süremez. O daha çok küçük yazgıyla büyük yazgı arasındaki eytişmeli (*diyalektik*) noktayı, rastlantıyla zorunluluğun buluşup düğümlendiği yeri çıkışına alır, ki bu düğüm de öteki düğüme başlangıçtır. Onun kurgusunda düğümlerin özerk yapıları roman türü açısından kendi roman anlayışı içinde yer yer sorun yaratır. Büyük yazgı yeterince imgelen(e)mez. Nedeni, yaşadığımız toplumun ve yaşam biçimlerinin uzun erimli düş kuramaması olsa gerek. Kısa zamanlara tutsak kılınmış bir toplum olmamız yazınımızı da zorlamıştır belli biç(i/e)mlere, yapılara.

*
11. sayfada yazar bir ayraç açıp araya girer: "*Burada bir açıklama yapmak gereğini duyuyorum. Paşazade bana özyaşamını anlatırken, benim yazdığım gibi, 'Gerçek yaşamdaki hak yiyiciliğine daha uygun olarak' dememişti. Onun ağzından bu söz aynen şöyle çıkmıştı: 'Tam hayatta olduğu gibi işte: namussuzluğu, alçaklığı daha o yaşta öğreniyordum.'*" Yazarın (üst anlatıcı) kendini bilinçle kurguya katışının ve gerçeklik duygusunu pekiştirmenin daha derin, anlamlı bir getirisi daha var. Belki de Aziz Nesin'in yaşamı ve kendince varoluş gerekçesini, nedenini özetleyen bir şey. Sanat yaşam içredir, onun yolaklarından (*pattern*) biridir, gerçekliğin bir parçası, tümleyicisidir. Biçimin (hatta biçemin) içerikle (yaşam) aynı şey olduğunun kanıtı. Onun, sanatın görevi (*misyon*) anlayışının temelinde bu var. Türk düşüncesinin (*entelektüalite*) en köktenci ve yaratıcı, başkaldırıcı girişimlerinden biridir bu. Jdanov'cu anlayışla eşleştirilip indirgenmesi en hafifinden haksızlık olur. Buna bir kavram uyduralım: *PraxisArt*, yani eylemsel sanat. Aziz Nesin *poetikasını* özetle deseler şu söylenebilir: O bir taşla bir kuş

vurmayı yadsır. (Burada, kuş vurmak nice yadırgatıcı olsa da geleneksel deyimim açıklayıcılığından vazgeçemediğimi belirtmek isterim.) Bunu usuzluk, kaynak yitimi olarak görür. Çünkü yaşamının oluşsal temel kaygısı kıtlıktır. Aziz Nesin yazı (yaratıcı) kökünü kıtlığa, kıtlık kaygısına bağlamak belki çok ileri gitmek sanılabilir. Bunun için yapıtı ve anılarını kaynak olarak göstermekle yetineceğim. Kuşkusuz diğer kişisel türler de (anı, mektup, günce, vb.) bu kervana katılabilir. Her nasılsa, türümüz konusunda erken bir ön bilinç geliştirmiştir. Ussuz, güvenilmez bir tür(dür insan türü). Gerçi bu düşüncesini daha sonra toplum-siyasetbilimsel (*sosyo-politik*) veri ve yorumlarla destekledi, geliştirdi, ilişkilendirdi. Daha kabul edilebilir bir anlatıma taşıdı. Ama altta, dipte varlığını koruyan, dolayısıyla duygusal herhangi bir anlatımı (*ifade*) genelde yapıtıdan sürgün eden bu çıkış noktası onu nesnel (ve yansız) denebilecek bir gülmece anlayışıyla buluşturdu. Diğer gülmece yazarlarımızdan onu başka (*farklı*) kılan şey tam da bu temelde duran kıtlık kaygısıdır (olumsuz yokülke, *distopya*). Denebilir ki Aziz Nesin tutarlı bir aydın, solcu, toplumdur. Bu noktada sormak isterim. Öyleyse bir çelişki mi söz konusu? Yoksa aslında kapak tencereyi doğrulamış mı olur, yuvarlanıp bularak?..

Biz yine **Tek Yol**'a dönelim. Aziz Nesin'in ilk gençlik anılarından da roman gereci olarak yararlandığı kitap tutukevine *Paşazade*'nin gelişi, ayrıcalıklı tutuklu olan anlatıcı-yazarın (Kendisine tutukevinde *loca* ayrılmıştır.) onu tanımasıyla rayına oturur. "*Yani Paşazade'nin bana anlattıklarını, O'nun anlattığı biçimde saptamayı çok isterdim. Ama olmadı. Anlattıkları, ağzından çıktığı gibi yazılıysaydı, daha mı iyi olurdu? Sanmıyorum. Ama hiç olmazsa yer yer, Paşazade'nin konuşmasını olduğu gibi aktarmayı çok isterdim.*" (43) **Zübük** (1961), **Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz** (1977) çağrışımları hem kişi (*karakter*) betimlemesinde (*tasvir*), hem anlatı biçiminde, anlatıcı yerleşimlerinde (geometrik konumlanma) ve uzamlamada güçlü, yer yer baskındır, yineleme duygusu uyandıracak kerte... Ve okura benzer bir izlenim yansıtılmaktadır yine. Anlatıcı yazar roman kişinin anlattıklarını aktarırken olduğu gibi (birebir) değil, kendine göre anlatmakta, bunu da açıklamaktadır. Böylece her anlatmanın sanat(sal) olmadığını demenin yanısıra metnin arkasında görünmeyen, örtük bir anlatımın (*ifade*) boş alanını, okurca doldurulabilecek bir ikinci, üçüncü anlatma biçimini imlemektedir. Bu varlıksal bir çokseslilik anlamına gelmese bile yokluktan doğan bir çokseslilik anlamı taşıyabilir pekâla. Yazınsal yaratımda (aslında diğer anlatı biçimlerinde de) boşluğun, görünmezlin yapıta katılma biçimi ve çokseslilik girdisine dönüşmesi konusunu önemli bulduğumu belirteyim hazır yeri gelmişken. Nesin'in yaratıcı anlayışının bu dolaylı tekniklere başvurmadığını düşünmek istemem açıkçası.

Paşazade'nin anlattıklarının gerçek ya da yalan olması üst anlatıcımızı (yazar) ilgilendirmemektedir: "*Benim için önemli olan, anlattıklarının bende gerçeklik duygusunu yaratmış olmasıydı.*" (43) Alıntı, yazarımızın yazın sanatı hakkında yaklaşımını da özetlemektedir. O gerçeğe gerçeklik kavramını çoktan ayırtmış olup yazıyı doğru biçimde gerçeklik kavramıyla ilintileyerek ve daha sonrası için de birçok yazarımız gibi ek bir açıklama getirmeyerek, gerçeklik dediği şeyi kavrayışın onama (kabul) düzeyine bağlamaktadır. Dananın kuyruğunun koptuğu yer tam da '*gerçeklik*' kavramından ne anlaşıldığıdır. Öyle sanıyorum açıkça dile getirilmese de bir tür uzlaşımdan, bir yanıyla genel ama özeli sürekli devrede ve sıcak tutan bir uzlaşımdan söz edilmektedir. Genel uzlaşım kendi başına sonuna dek tartışmaya açıkken ancak öz(n)el yaklaşım ya da kavrama yeterliliği (*feraset*, belki) kavramı eytişmeli ve üç boyutlu bir alanda anlamlı kılabilir, elbette bir o denli de görelileştirir, yani (öteki) bağlamlara bağlar (*refere* eder). Aziz Nesin'in yapıtıyla somutladığı gerçeklik yükseltilmiş, genişletilmiş, ancak yeniden

niteliklendirildikten sonra üst (*meta*) ya da daha derin bir bağlama taşınmıştır. Sözün özü kendi birikiminden söz etmektedir 'gerçeklik'ten söz ederken ve özünde bu demokratik bir önermedir.

Paşazade'nin kapalı gözü açılana dek ülkede çalışma yaşamının alt basamaklarından başlayan yolculuğu toplumsal geri kalmışlığımızın acı tanıklıklarıyla bölüm bölüm ilerliyor. Yapım işleri (*inşaat*) insanı pişirecek ilk yer olduğuna göre tüm hinlikleri, çalıp çırpma becerilerini orada edinir. Önce dürüstçe karşı çıkıp sonra umarsızca çarkın uyumlu bir dişlisine dönerek... O çalmak istemez ama işvereni onun kendi varlığından bile çalmasını, pay kapmasını anlayışla karşılar. Bunu yapmadığında kovar. Çünkü büyük hırsızlık küçük hırsızlığı öngerektirir. Önemli olan çalmanın doğallaştırılması, çalıp çırpmadan düzenin çarklarının dönmeyeceği düşüncesinin benimsenmesidir. Aziz Nesin'in hemen hemen tüm yapıtlarında kavradığı ve kavramlaştırdığı budur. Düzenler gerçek suçlu olan. Dolandırıcılık, hırsızlık, cinayet vb., düzenin ürünleridir. Düzenin içinde kişi arık, duru, lekesiz kalamaz. Ya yok olur ya Keloğlan gibi saf kurnaz ya da düzenbaz olup çıkar, düzene ayak uydurur. Zübük, Yaşar, Paşazade bunun önemli örnekleridir. Elbette Orhan Kemal'in bu kavrayışa eşsiz katkılarını anımsamanın tam yeri ve zamanı: **Müfettişler Müfettişi** (1966), **Üçkağıtçı** (1969). Gerçi Aziz Nesin sonunda 'devlet'in yitirdiğini söyler ama devlet kendi başına boş kümedir. Ayrıca tartışılmalıdır konu. "Zarar edenin kim olduğunu ancak yıllar sonra öğrenebildim. Zarar eden devletti." (58)

Anlatıcı yazar ikircimlidir. "Doğrusu ikircimliydim. Uydurulmuş serüvenlerin, yaşanmış gibi anlatılışını dinlemek, bunları da yazmak istemiyordum. Ben gerçeği yazmak istiyordum. Ama Paşazade'nin kişiliğindeki gerçek neydi? Düşleri, uydurdukları, tasarıları mı, yoksa yaşadıkları mı?" (64) Çıkardığı sonuç şudur: Yalan söyleyen biri bile ayırımında olmadan kendi gerçeğini ele verir. Genel sonuç ise, (sanat) yapıt(ı) sayesinde yalan üzerinden gerçeğe ulaşılır. Bu arada anlatıcı zinciri (*kanon*) ile öyküler birbirine ulanır. Anlatıcı-yazara Paşazade kendi öyküsünü anlatırken, bir yandan da başkalarının ona anlattığı öyküleri aktarır. Anlatılan değil anlatanlar dizi oluşturur ve söylemin *kendi* neredeyse varoluş kipine dönüşür. İlk sözle son söz arasında ilkten ve sondan bağımsız (vareste) söz ve aktarım eylemi uzar gider. Hatta eylem(e) bile varoluşunu söze dayar önü ve ardısına. Oluşun kökü dildir. Öykülemenin neden buna karşın önemli olduğu ise çıkarılacak dersle ve gelecek tasarımıyla (yani *yapılabilir gelecekle*) ilgilidir. Yapılabilir gelecek için geçmişe öykü yükler, yarattığımız geçmişten öykü süzeriz.

Paşazade'nin 'kaşarlanmış' dolandırıcılık deneyimine (*kariyer*) şeyhlik de bulaşmasına şaşmalı mıyız? Elbette hayır. Öte yandan anlatıcı-yazarımız Paşazade'yle ilişkisinin püf noktasını 'nihayet' anladığını düşünür: "Kendisine, sürekli haksızlıklara uğramış bir adam süsü vererek beni kandırmaya mı çalışıyordu? Ama niçin kandırırsın? Benden hiçbir çıkarı yoktu ki... Yaşamını kitaplaştıracığım da kesin değildi. Kendisine böyle birşey de söylememiştim. Beni kandırıp karşılığında benden ne alabilirdi? Çok düşündüm bunu, sonunda buldum, ya da bulduğumu sandım. Beni kandırması karşılığında benden değer alıyordu! O'na değer veriyordu. O'na herhangi bir sahteciymiş gibi bakmıyor, düzensiz toplumun kötü rastlantıları yüzünden başı belalara uğramış bir zavallı diye kendisine hak vererek bakıyordum; yani kendisine böyle bakmamı istiyordu. Beni de bu yüzden bir başka türlü dolandırıyor... muydu?" (133)

Tutukevinde Paşazade'yle anlatıcının ilişkileri zaman zaman yazın (edebiyat) tartışmalarına dek ilerler. Paşazade yazarın kendi anlattıklarına kuşkuyla bakmasından hoşnutsuzdur. Konuyu romana getirir, şöyle der: "Yani yalan da olsa

yazılanlar önemli değil. Uydurma, yalan olduklarını bile bile niçin okuruz romanları? Üstelik, anlatılanların gerçek olup olmadığını, yaşanılmadığını biliriz de, yine de o uydurmalardan etkileniriz, duygulanırız, üzülür, ağlar, yada seviniriz. *Nasıl oluyor bu?* (207) Yazar tuzağa çekildiğini düşünmektedir. Anlattığı öykülerde *Paşazade* yaşadıklarının tek seçeneği, **Tek Yol** olduğunu, umarsız kaldığı için öyle yaptığını onaylatmak ister gibidir dinleyicisine. Anlatıcımız *tek yol* olduğu düşüncesine kanmaz, direnir. Ama sorun usunu kurcalar durur. O (*Paşazade*) gerçekte herkesin (gerçek suçluların) yerine suçu üstlenmiş biri, bir kurban mıdır yalnızca?

Paşazade sahneleri üzerinden toplum eleştirilerini sürdürür. En can alıcı toplumsal sahneler arka arkaya dizilir. İnançlar, eğitim kurumları, kadınlar, çalışma yaşamı ve ilişkileri, Atatürkçülük. Bir bölümün başlığı ilginçtir: **Suç Sayılmayan Tek Sahtecilik: Sahte Atatürkçülük**. “Sahteciliğin en sağlamı, en yararlısı, en güvencelisi, sahte Atatürkçülüktür. Çünkü suç sayılmaz. Sahte Atatürkçüler yakalanmaz, çünkü, Atatürkçülerin sahtesiyle gerçeği birbirinden ayırt edilemedikten başka, sahte Atatürkçüler çok yüksek bağırduklarından gerçek Atatürkçülerin seslerini bastırırlar.” (274)

Anlatıcı-yazar ayrıç içerisinde eğik, *italik* yazıyla *Paşazade* hakkında kendi düşüncelerini araya sokuşturmakta, iç tartışmasını roman boyunca sürdürmektedir bir yandan. Örneğin, (“*Her ne olursa olsun, ister zengin olma delisi ister akıllı, sabıkalı bir suçlu, ister toplumun durmadan suça itelediği bir zavallı, ister anlattıkları doğru ister yalan... Evet, her ne olursa olsun, bana göre, Paşazade, öyle sıradan bir insan değildi.*”) (268)

Roman Aziz Nesin’in romanın çift yanlı kuşku yüklü ama güçlü tezlerinin anlatıcı üzerinden tartışmasıyla sonlanır. Yazarımızın iki tezi karşı karşıya getiren sayfaları ilginç: özgürlük tartışmasına bağlanır konu. *Tek Yol*’u seçmeme özgürlüğü. Tüm yaşamı bunu kanıtı olan Aziz Nesin için tartışma çok önemli, yaşamının ve yapının varlık gerekçesi üstelik. “*Başka hiçbir yol yoktu. Dedi mi bir insan, yani hertürlü çözümü salt tek yol çözümüne bağladı mı, işte o zaman kendikendini dolandırmaya başlamış demektir. İnsanlar buyüzden kaçakçı, buyüzden kaatil, buyüzden hırsız oluyorlar. Bütün başka yollar tıkalıydı, benim için açık bir tek yol vardı. Derken, önümüzdeki yollardan bizim için en kolay olanı, yada en kolay olduğunu sandığımız yolu seçmiş oluyoruz. İlle de, en kolay yoldan gitmek istediğimiz için, bütün öbür yolları görmezden geliyor, yoksayıyoruz.*” (304) Tuhaf olan bunları söyleyenin *Paşazade* olması. Ama dahası var. Toplumu suçlamak biraz işin kolayına kaçmaktır. Hem toplumların da kendilerini dolandırdığı, yanılttığı, aldattığı olur. *Tek Yol* çözümü korkağın çözümüdür sonuçta. Başka seçeneğimiz yoktur deriz, çünkü korkmuşuzdur, yaşamdan, kendimizden, zor olandan, başkalarından, başka yolları denemekten... (305)

Bölüm 3. Aziz Nesin: Öykü Yazarı

Aziz Nesin, *Yeni Edebiyat Dergisi*'nin 1971 yılı Ocak sayısında yayımladığı çok önemli yazısı **Özeleştiri**'de (*Ah Biz Ödlek Aydınlar* içinde, Nesin yayınları, Birinci Basım, 1985, s. 34), kendi öyküsü hakkında şu dikkate değer yorumu yapıyor: “Kısa öykü türünde kendi çizimimde üç aşama var sanırım. İlk aşamada, sayıları ençok olan gülmece öykülerimde. Çağdaş Türkiye'nin toplumsal topoğrafyasını vermeye çalıştım. İkinci aşamada, masallarla simgesel ve alegorik yergi yolunu denedim. Sonra Namus Gazı kitabımdakilerde olduğu gibi, gülmecede soyutlama ve genellemeye yöneldim. Açıkça söyleyeyim ki, gülmece öykülerimde bundan sonra yapabileceklerim bundan önce yaptıklarımın değişik biçimde, aynı doğrultuda başka denemeleri olabilir. Çok isterim ama, gülmece yolunu o denli çok zorladım ki, uzun zaman gülmecede bir yenilik, bir değişiklik, yeni bir aşama yapılabileceğini sanmıyorum.”

Geriyeye Kalan (1953)

İt Kuyruğu (1955)

Yedek Parça (1955)

Aziz Nesin okumasının her okur için zorlu geçeceği baştan varsayılmalı. Nesin'in sağlığında bu tartışma zaman zaman yapılmıştı. Yazın çevresi Aziz Nesin öykülerini çağdaş Türk öykü geleneği içerisine katma konusunda genellikle hep direnmiş, Aziz Nesin'se buna pek aldırmamış, gerektiğinde de tartışmıştır. Yazar sayılmamıştır. Ben gözü kapalı Nesin'i savunmaya hep hazır oldum, çünkü şimdi anlıyorum ki Nesin söylencesi (*mit*) yazısıyla ilintiliydi ama yazınsallığıyla değil. Hepimizi etkileyen, büyüleyen yanı, yazın-toplumbilimsel yanıydı. Eleştirisi, yergisi olağanüstüydü ve duygularımızın birebir karşılığıydı. Toplumsal sağaltıcımızdı. Türkçesi yetkindi. Gözlemi olağanüstüydü ve bir aynada yansır gibi yansıyorduk yapıtında tüm bir toplum olarak. Davranışlarımızın, sözcüklerimizin, ağızlarımızın, davranışlarımız (*jest*) tipolojisini oluşturmuştu ve gerçek bir döküm (*envanter*) çıkarmıştı Nesin. Toplumun nabızı, çetelesi gibiydi. Bir yazardan kuşkusuz çoğuydu. Bu nedenle mitleşti ve halk ekininin bir ögesine dönüşüverdi, toplumsal belleğe geçti gerçekte.

Tüm bunlar yazından, yazınsallıktan aldı götürdü ama. Daha en başından Aziz Nesin öyle bir yazı-kurgu içine girdi ki, her tümcesiyle toplumsal-siyasal bir yekinme, devini çıktı ortaya. Adı geçtiğinde karşı, muhalif duruşu geldi usumuza ilk.

Ben hangi kimliğimle yelteniyorum şimdi Aziz Nesin okurluğuna? Sorum bu ve lüksüm, zamanım yok. Yergisi ve gülmececi bile ikincildir (artık) benim için ve dünya ölçeğinde karşılaştırmalı bir yazınsallık ölçütü kullanmak zorundayım ve kullanacağım.

İşte bu çerçevede Nesin'in ilk üç öykü kitabını bir araya getiren *Adam Yayınları*'nin toplu basımının ilk cildi beni bunalttı, ezdi. Ben dilimin üzerinde yazınsal metin tadı duyumsamadım, buna çok uğraşmama, istememe karşı. Aziz Nesin öykü okumalarım ilerledikçe belki düşüncem değişecektir, özellikle uzun

anlatılarında kimi biçimsel öğeler gözetilmiş olabilir. Bu konular üzerinde ileride daha çok duracağım için sözü uzatmayacağım.

Aziz Nesin'in bir başka iyi yanı da yapıtlarının yeni basımlarını aynı zamanda bir belgeğe (**arşiv**) dönüştürmesi... Onun kişisel tarihiyle ülkenin tarihi de arkada beliriyor böylelikle ve tarihsel zamana da tanıklık ediyoruz.

Aziz Nesin büyük bir aydın, öncü(dür önce)...

Fil Hamdi (1955)

Damda Deli Var (1956)

Deliler Boşandı (1957)

“Ne kadar, ne kadar, ne kadar kötü öyküler yazmışım... Bir de üstelik bunları kitaba almışım. Yeniden basmak için. Fil Hamdi adlı kitabı okur ve bu öyküleri düzeltirken, eskiden yazdığım bazı öykülerin kötülüğü beni şaşırttı. Bu öyküleri kitaptan çıkardım.”

Öykü Bölümü İçin Ara Sonuçlar

Aziz Nesin'in öyküsünü incelediğim bu uzun bölümde neredeyse tek tek öykülerin izini sürerek yazarımızın öykü türünde yaratısıyla ilgili bir dizi saptamayı da üstelik açık örtük, haklı haksız yargılarımı pek de esirgemeksizin yapmış oldum. Çalışmanın sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapacak, yazarımızın öykü çizgisinin ana ırasını (**karakter**), yinelemeleri göze alarak, vurgulamaya çalışacağım. Kimi saptamalarım orada genel ve elbette *vice versa* geçici, tartışılabilir yargılara da dönüşebilecektir. Bölümü bitirirken şimdi yapmak istediğim şey, yazarımızın öykü türüyle ilişkisinden bir yazı siyaseti (**poetika**) çıkıp çıkmayacağı, bunun türün genel değerlendirme ölçütleriyle sınıranabilirliği, yani türün Aziz Nesin elinde nereye ulaştığı ya da bir yere ulaşıp ulaşmadığı, öykülerin türün kendi içinde yeniden sınıflandırılmasına olan katkısı, ayrıca öykü çizgisi ve anlayışında gösterdiği evrim, vb. konularda kimi yaklaşımlar sağlamak...

Öyküdeki ve genel olarak tüm yazarlığında dil tutumunu da böylesi bir kuramsal bağlama oturtmak yerinde olur. Onda rastlantı geçerli olsa bile kısa sürede kendini genel bağlamın içerisine (**genbilik**) yerleştirir. Yazmak için başvurduğu tüm araç gereç, başta dil, bundan payını alır. Öykü (yazı) ekonomisi dil ekonomisiyle ilişkilendirilir. Tutumunu, Leyla Erbil gibi dili kullanımı içinde yorumlamaya, yazıda yankılamaya, dönüştürmeye değin ilerletir. Kitaplarının arkasına küçük sözlükler ekler. Gündelik seslenim biçimleriyle yazılmasını önerir kimi sözcük, deyiş ve deyimlerin. Yaşamın düşünceye önceliğinin onanması anlamına gelir bu. Dile kıyamamak doğru, dili kaldırmak, hakkını vererek canlı tutmak, yorumlamak önemli ama daha devrimci bir yaklaşımla dili uyandırmak, etkin, işlevsel kılmak, yatağını arık tutmak, tıkanıp yerlerden yeni akaklara bağlamak, vb. bir dizi dil siyasetini de omuzlar yazarımız. Aslında bir örnek yaratır. Türkiye'de Türkçe yazan bir yazarın dille bağı üzerine çevirir bakışlarımızı ve ölümünden beri (neredeyse 40 yıldır) yazınımızda, dil tutumunda yaşanan büyük çöküşün acısını derinden duymamıza neden olur. Kim duyar bu acıyı? Hangi yazar, hangi okuyan, hangi yayın dünyası çalışanı?

Nesin Türkçesinin devingen olduğunu, hatta müzikte olduğu gibi daha çok da öyküde, öyküsel romanlarında *molto vivace* aktığını, 80'lerden sonraki daha kişisel öykülerinde dil hızının yavaşladığını (*allegro*) söyleyebiliriz. Kullandığı dil dizemiyle (**ritim**) toplumun dizemini yakalama derdi olduğunu, toplumu yalnızca yazınla değil

dille de yankıladığını bu bölümü bitirirken belirtmekte yarar var. Çığır açmıştır neredeyse ve (dil hızı konusunda) yarattığı okulu iyi ve kötü örneklerle çağdaşları ya da arkasından gelen öğrenciler(i) izlemiştir.

TADIMLIK

Bölüm 4. Aziz Nesin: Anı Yazarı

Aziz Nesin'in anı türünde kitapları zaman sırasıyla şöyle: ***Bir Sürgünün Hatıraları (1957)***, ***Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I-Yol (1966)***, ***Poliste (1967)***, ***Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I-Yokuşun Başı (1976)***, ***Benim Delilerim (1984)***, ***Salkım Salkım Asılacak Adamlar (1987)***, ***Böyle Gelmiş Böyle Gitmez II-Yokuş Yukarı (1996)***, ***Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim (2006)***, ***Unutulmayan Rüyalar (2010)***. *Tümünü olmasa da belli başlı anı kitaplarına izleyen sayfalarda kısaca göz atacağız.*

Bir Sürgünün Anıları (1957)

Nesin'in Bursa'da 1947 yılında, 3 ay 10 günlük sürgünlük anılarını içeren kitap gerçekten insanın içini burkuyor. Amerikan yardımının Türkiye üzerine niyetlerine değinen '***Nereye Gidiyoruz?***' yayını nedeniyle, 12 Ağustos 1947'de on ay tutukluluk, dört ay da Bursa'da '*emniyet-i umumiye nezaret'i*' altında bulundurulma cezasına çarptırılan Aziz Nesin bile geçmişteki tepkisine, bağışlayıcılığına sonraki basımlarında haklı olarak isyan ediyor.

Bir belge niteliği taşıyor kitap. Aziz Nesin tüm yazın yaşamında belgeci yanını öne çıkardı, her yapıtı aynı zamanda oluşum zamanını belgeledi. Bence Türkiye'nin 45-50 sonrası tarihini yazarın yapıtlarından belgesel gibi izlemek olası ve zorunlu.

Kitabın baskı olarak, bir özel ve değerli yanı da ilk baskıda yer alan Yalçın Çetin çizgilerini içeriyor oluşu. Bunların başlı başına ayrı bir değer taşıdıklarını ileri sürebilirim. Ayrıca kitap arkasına sonraki basımlarda yaptığı eklerle olayın aydınlanmasına ve dönemin tinine tanıklığa daha da yakınlaştırıyor okurunu. Okur şunu ayırmsıyor, tıpkı öykülerinde olduğu gibi: Aziz Nesin her yazdığı sözcüğü aynı zamanda bir kanıtla dönüştürüyor, çünkü gözünde yazar aynı zamanda topluma karşı sorumlu bir aydın. Ve belki okurlarından biri olarak şunu da ekleyebilirim. Hiçbir yazar ya da aydınımız onun gibi taşıyamadı bu sorumluluğu. En büyük, aşılılmış örnektir. Ülkemiz koşullarında sanatın aydınla buluştuğu en yetkin, iyi örneği bilinçle oluşturmuştur. Hasan Hüseyin'in dediği gibi acısından bal eyleyen bu eşsiz tarihsel insan, tüm bu nedenlerle belki aktörenin (***etik***) de eylemli, kılıgısal (***pratik***) örneğini verebilmiştir. Yazdıklarından sonuçta tüm bir toplum ve onun ırası (***karakter***) ortaya çıkmaktadır. Gerçek anlamda ilk toplum dökümcümüzdür. Derlemiş, sınıflamış ve ilk örnekleri herkesin önüne koymuştur. Yani onda yüzlerce ve yüzlerce kişi (figür) toplamından ortaya çıkan bir toplum değil, bir birey gibi davranan toplumun duygusu, edası, duruşu, tepki verme biçimi beliriyor.

Nasıl ilkel, düzeysiz bir çevrede yaşadığının kanıtları ise gerçekten mide bulandırıcı... Bugün değişen yalnızca bir şey var: Aziz Nesin'in yokluğu. Onun cesareti ve direnişi, onun eleştirisi, onun usu artık yok ve bu toplum yalnızca bu nedenle bile kat be kat hızla çürüyor, yok oluyor.

Anlıyoruz ki Aziz Nesin'in derdi hiçbir zaman ve özünde birilerini güldürmek, gülüp geçmelerini sağlamak olmamıştır. Onun gülmecesi yaşamda seçimiyle ve bir zorunlulukla ilgili. Anlı şanlı yazınımız yaygın örneklerinde eğer bu eleştiriyi

(eleştirel gerçekçilik) taşıyabilseydi, gündemimiz çok başka olabilirdi, ortada gerçek, somut bir yitim var, demek istediğim.

Acı duyduğum ve her yönüyle incelenmesi gerektiğine inandığım bir konu da bununla bağlantılı. Gülmeceyi içerikten ve eleştiriden nasıl soyutlayabildi, ayırabildi bu toplum? Elinde olmadan mı? Gülme bir anlak (**zekâ**) işi ve belirtisiyken, nasıl oldu da güldüğünü sanan ama pişkin pişkin sırtan budalalar, ahmaklar sürüsü olduk? Bunun siyasetleşme (**apolitizasyon**) ve felç olmayla bir bağı var mı?

Nesin'in en güzel, anlamlı kitaplarından biri **Bir Sürgünün Anıları**.

Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 1. Yol (1966)

Anı Bölümü İçin Ara Sonuçlar

Anılar toplamından çıkarabildiğim sonuçları kısaca değişik nedenlerle daha önce söylediklerimi yineleme pahasına göstermek ve tür (anı) içi birkaç genel tartışmayı, Aziz Nesin bağlamından kopmamaya çalışarak ilerletmek istiyorum.

Anı türü yabancı ve yerli örneklerden izlenebileceği gibi, örneğin özyaşamöyküsüne (**otobiyografi**) göre daha görevsel (**misyonlu**) ve amaca dönük gelir bana. Anılarını ele alan biri için konumu önceliklidir kuşkusuz. Herhangi birinin anıları kimseyi ilgilendirmez. İlgilendirmesi için anıların iyesinin (**sahip**) sözüne kulak kabartılacak önemde bir konumu, hem de toplumsal bir konumu önceden edinmiş, üstlenmiş olması gerek. Toplumsal olarak kendini şu ya da bu yanıyla kanıtlayan kişinin anıları anı olabilir, kamuya yönelebilir. Anılar kamuya dönük tasarlanınca yazınsal önceliklerle anıların taşıdığı örneğin aktörel ve törel değerler çatışabilir (ya da bağdaşabilir). Bunu imledikten sonra yazınsal savı oranla daha düşük (!) kişisel türlerde (anı, özyaşam, günce, mektup, vb.) Janus'un iki yüzü nedeniyle (özel kimlik, kamusal kimlik ve ikisinin ağırlıkları oranında biresimlenen karma kimlik) karma kimlik çıktısı metinlerin her konumda sunum (**takdim**), sunuluş biçimi ile ilgili olduğuna görmeliyiz. Anılarını yazan biri, kendisini kamuya aktaran ve kanıtlayan kimliği (örneğin yazar, gülmece yazarı, vb.) karşısında nerede durmaktadır? Kendi ve kamu algısı arasında bir ayırım varsa açığı ve sorun büyür. Hangi algıya bağlı (**sadık**) kalacak, kamunun kendisinden ne anlamasını isteyecek, hatta önerecektir? Kamudan ne anlamak gerektiği bir yana kendini kamuya karşı(t) mı sunacak, kamu adına kendine ilişkin algısından özveride mi bulunacak, yoksa kamu önünde ya da arkasında kendi algısını mı onaracak? Ama yaygın örnek bunca çapraşık biçimlerde gerçekleşmez. Genellikle anılarını yazmaya yönelen, bir yanılla kamusal, kanıtlı kişi, kendisinden az kuşku

duyan kişidir. Tersine kendini gizli, açık öyle onaylamaktadır ki yazının arkasında, yapıt üzerinden okura yansıtılmamış ama olumlu (**pozitif**) kimlik değerlerini tümlene, kamuda eksik kalmış algısını onarma, güçlendirme, aklama derindedir büyük olasılıkla. Böyle olmasa anılarını yazma cesareti bulamazdı. O zaman kişisel türler içinde örtük önerme niteliği taşıyan en belirgin, sunuma yakın tür anı türüdür. Orada çizilen görüntü (*portre*) örneğin yazarın yapıtıyla taşıdığı tüm değerleri imleyecek, arkasından son gölgeli alanları, kuşkulu kaynakları arındıracaktır. Bu kaygıya dayalı anısal sunumun yazın yapıtı denli gediksiz, sağlam, sıkı dokulu olması, yoksa böyle bir çabaya hiç yeltenilmemesi önemli. Tam burada devreye kişisel türler ve onların içinde anı türünün içtenlik düzeyi sorunu girer. Oysa hiçbir yapıt içtenlik gibi bir sorunu yaratıcı özne, ortam ve alıcı özne üzerinden çözemez ve çözmeye de kalkışmamalıdır. Yapanı ve izleyeni buluşturacak şeyler arasında içtenliği bastırarak birçok önceliği olan şey söz konusudur. Örneğin tutarlılık, anlatının tutarlı akışı, biçemi, ki bu da dil üzerinden birçok biçimde gösterir kendini. Örneğin çok kişisel, gizli şeyi (**mahrem**) paylaşmak bir içtenlik belirtisi sayılmalı mı? Kusurlar listesi ya da... Yanlış yapılan ya da sanılan şeylerin açıklanması (itiraf)... Tüm bunların yanıtı bana göre, *hayır*'dir.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

İnsan kime borçludur önce? Babaya. Anneye. Öğretmenlere...
İyi, dürüst insan borcunu yerde, arkada bırakmaz, er geç öder ve doğru örneği gösterir. Doğru olan ise her yerde ve her zaman borcunu ödemektir. Kimsenin alacağı, ahı kalmamalıdır geride.

Bölüm 5. Aziz Nesin: Günce, Mektup Yazarı

Aziz Nesin yayımlanmış güncelerini *Aziz Nesin Güncesi 1. Mum Hala* (1996), *Aziz Nesin'in Güncesi. Mum Hala* (2015), *Unutulmayan Rüyalar* (2010); mektuplarını ise *Canım Oğlum Canım Babacığım-1* (1994), *Canım Oğlum Canım Babacığım-2* (1994), *Aziz Nesin–Ali Nesin Mektuplaşmaları III, Mektuplar* (1994), *Aziz Nesin–Ali Nesin Mektuplaşmaları IV, Mektuplar* (1995), *Aziz Nesin–Tahsin Saraç Mektuplaşmaları, Mektuplar* (1995), *Aziz Nesin–Meral Çelen Mektuplaşmaları, Mektuplar* (1998), *Aziz Nesin Saliha Scheinhardt Mektuplaşmaları: Bozkır Fırtınası* (2017) olarak sıralayabiliriz.

*

"Bu günlük notlarımdan, anılarımdan, ruh doktorları falan falan ileride kimbilir, ne kararlara varıp bende ne türlü fizik, psikolojik bozukluklar, hastalıklar bulacaklar... Ne komik!.. Şu sonuç, şu nedenden doğar diyen kesin yargılar!.. Oysa insanoğlu ne karışık!"
20 Nisan 1970 (*Mum Hala I*, 222)

Bu bölümde özellikle okumak ve bu kitabı oluşturmak uğruna peşine düşmediğim Aziz Nesin'in kişisel, özel yazılarından kitaplaştırılan birkaçı üzerinden daha çok yazar görüntüsüne (*portre, profil*) katkısı olabilecek verilerle uğraşacak, hiçbir yazar-sanatçı için yapıtını anlamak uğruna güvenilir kaynak olamayacak günce ve mektuplarına rastgele dokunacağım. Örnek olarak kitaplaştırmış iki kaynağa odaklanacağım. Biri, ilk cildi 1996 yılında yayımlanan ama arkası gelemeyen, ancak ölümünden sonra Ali Nesin'in basıma sonraki yılları da kapsayacak biçimde bütün olarak yeniden hazırladığı güncesi *Mum Hala* (2015), öteki Almanya'da kitapları yayımlanan Türkiye göçmeni Türk-Alman yazar Saliha Scheinhardt'la (Doğ.1946) yazışmalarını içeren *Mektuplaşmalar III* (2017). Nesin'in yayımlanmış başka mektupları da var ve sanıyorum belgeliğinde yayım sırası bekleyen pek çok kişisel yazı dosyaları söz konusu.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Günce ve Mektuplar İçin Ara Sonuçlar

Sonuç olarak şu söylenebilir. Aziz Nesin başlarda olmasa da yaşamının ileri dönemlerinde özellikle güncesinin ama mektuplarının da yayımlanacağını düşünmüştür. Zaten güncesinin bir bölümünü, üstelik çatışmacı, tartışmacı yanını törpülemeyen kendi sağlığında yayımlamıştı (1996). Burada önemli olan birikmiş, dosyalanmış bu türden yazılarını bir elemeyen geçirip geçirmediği, bu yönde bir

ölçüt oluşturup kendinden sonraki yayıncılarına bir önerisinin olup olmadığı. Örneğin şu şu konu, şu şu işi ya da şu anlatımlar, sözcükler vb. yayına girmesin, biçiminde. Kendisinin tersini yaptığını düşünmemin nedenlerinden biri kendine bile karşı işleyen belgencilik anlayışı ve adalet duygusu. Kendi kusuru ya da yanlışını göstermeyi tarih ve gerçeklik saygısı nedeniyle istemiştir. Çünkü bu konularda, yani tarih ve gerçek konusunda neredeyse bir inançlı, bağnazdır (dogmatik, anlamında). Kesinlikle ikinci, üçüncü kişileri olumlu olumsuz etkileyeceğini, çıkar sağlayacağını ya da zarar vereceğini düşünmek önceliği olmamıştır. Böylece ikinci açıklamaya geliyoruz. Kendisini kendisi de kurumlaştırmış, en azından kurum olarak görmüş, tanımıştır. Dışarıdaki kuruma (?) karışma hakkını kendinde görmediğinden, adalet duygusu baskın çıktığından ne yazmış olursa olsun, kaleminden çıkan her türden yazıya belli bir uzaklıkta durmuş, kendi yazısına, dolayısıyla kendine olduğu biçimiyle saygı duymuştur. Kendi gözünde kimi (özellikle yazınsal seçimleriyle) yanlarıyla ayrıcalıklıdır, tartışma üstüdür. İyi kötü, nasılsa öyle oluşuna tarihsel bir nesnellik çevreni içinde göz yummuş, öteki insanların böylesi metinlerin sonuçlarından nasıl etkileneceklerini pek dikkate almamıştır. Üstelik bu yazıların yazı anında doğrudan ya da dolaylı seslenen kişilere yönelik bir soruşturma, sorgulama, konuşma işlevi gördüğü de savlanabilir. Bildiği en iyi dille yazarımız seslendiği kişilerle iletişim ortamı da yaramayı ummuştur. Öte yandan şunu da kabul etmek zorundayız. Nesin kendi yargılarına, arkasında yatan emek ve çileyi göz önünde tutarak aşırı değer, önem veren, çoğu kez abartan bir kişi olarak yargıç donuna sıkça bürünmüş görünmektedir hem güncelerinde hem mektuplarında. Bir yere dek kesinlikle haklıdır. 'Abartan' sözcüğü pek uygun düşmedi sanki. Yerine 'inançlı' sözcüğünü rahatlıkla kullanabileceğimi söyleyebilirim. Dünyaya karı kuşkucu bir kişisel yöntemliliğiyle yaklaşan Aziz Nesin sanki bunu dengelercesine kendi uscul yargılarına (uscul sözcüğünün altını çizmem gerek var mı?) kuşkuyu göz ardı eden bir yöntemle, hatta yöntemsizlikle tutunabildi. Bu onu yakın uzak toplumsal yaşamı içinde çok zor durumlara itti, hırpaladı, haksızlıklara uğramasına yol açtı. Çünkü sürekli topun ağzında, tüm direnişine karşın kurban imgesine zorlandı. Toplumsal, siyasal hınç yazarımıza yöneltti çoğu kez ölüm oklarını. Böyle bir çatışma sürecinde kaynağın Aziz Nesin'in kişisel-özel yazıları, tartışmaları olduğunu söylemek elbette yetersiz, hatta indirgeyicidir. İleri gitmek olur. Onun adanmış tüm yaşamı genel çizgileriyle toplumcu, eşitlikçi, adaletten yana bir yaşamdı ve yazınsal ve kişisel girişimlerini böylesi bir eksen üzerinden anlamak, anlatmaktır öncelikli görevimiz. Yukarıda kezlerce belirttiğim gibi ülkenin hem sözcüğün gerçek anlamında hem de yaşam biçiminde bir avuç aydınımızdan biri olma onurunu hep taşıyacaktır ya da bunu umuyorum. Bu kitabın yazılma gerekçesi de tam budur.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bölüm 6. Aziz Nesin: Gezi, Deneme, Köşe Yazıları

Aziz Nesin'in Nesin Yayınevi'nde, sağken ya da ölümünden sonra derlenmiş, yayınevinin 'Yazılar' başlığı altında kümeleyip yeniden basımını yaptığı, köşeyazıları (4), yazıları (12), söyleşiler (3) ve gezi yazıları (3) olarak 21 kitap görünüyor (Ağustos 2020). Anı türünde kitapları ben ayırdım. Yayınevi ilk baskı tarihleriyle onları da *Yazılar* toplamı içinde gösteriyor. Belge amaçlı olarak bunların dizinini aşağıda veriyorum:

- *Nutuk Makinesi, 1958, Köşeyazıları*
- ***Az Gittik Uz Gittik, 1959, Köşeyazıları***
- *Merhaba, 1971, Köşeyazıları*
- *Irak ve Mısır-Dünya Kazan Ben Kepçe I, 1977, Gezi*
- ***Suçlanan ve Aklanan Yazılar, 1982***
- ***Ah Biz Ödlek Aydınlar, 1985***
- *Soruşturmada, 1986*
- *İnsanlar Konuşa Konuşa, 1988, Söyleşi*
- ***Korkudan Korkmak, 1988***
- *Bulgaristan'da Türkler Türkiye'de Kürtler, 1989*
- *Sora Sora Cennet Bulunur, 1990*
- *Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru, 1993, Söyleşi*
- *Bir Dokun Bin Dinle, 1994, Söyleşi*
- ***Bir Tutam Aydınlık, 1994, Köşeyazıları***
- *Çuvala Doldurulmuş Kediler, 1995*
- *Türkiye Şarkısı Nazım, 1997*
- ***Bir Vicdan Davası, 1998***
- *Sanat Yazıları, 2011*
- *Sporcu Milletiz Vesselam, 2012*
- *Yurt Gezileri, 2013, Gezi*
- *Okuma Güncesi, 2014*
- *Alamanya Alamanya Bizden Aptal Bulaman Ya, Dünya Kazan Ben Kepçe II, 2016, Gezi*

Bu kitapların içinden rastgele seçtiğim 6 kitap üzerinde durmak istiyorum. Bu türde tüm kitapların 7'si ölümünden sonra yayımlanmış görünüyor, öldüğü yıl yayımlanan ***Çuvala Doldurulmuş Kediler***'i eklersek 8 kitap. Dolayısıyla değineceğim ***Bir Vicdan Davası*** (1998) dışında diğerleri, yani ***Az Gittik Uz Gittik*** (1959), ***Suçlanan ve Aklanan Yazılar*** (1982), ***Ah Biz Ödlek Aydınlar*** (1985), ***Korkudan Korkmak*** (1988), ***Bir Tutam Aydınlık*** (1994) yazarımızın sağlığında ve denetiminde yayımlanmış kitaplardır.

Az Gittik Uz Gittik (1959)

Aziz Nesin'in 1959 tarihli yazılar derlemesi birkaç şeyi açıkça gösteriyor. Aradan geçen yarım yüzyılda (ki bir yüzyıl, yani 20.yüzyılı aşmışız) değişen çok şey yok. Beşinci basımı (1982) savcılık kararıyla toplatılan bu kitabın toplatılma gerekçesi komünizm propagandası. Kitabın içindekiler dizininde bir basım yanlışı (*Sosyalizm Ahlaktır* başlığı yerine *Sosyalizm Allah'tır* başlığı girmiş) yol açmış buna. Nesin kitabın girişinde anlatıyor öyküyü.

Öyleyse şunu söyleyebiliriz kısaca. O tüm yaşamını tutarlı kılabilme için tutarsızlığı (tutarsız görünmeyi) göze alabilme cesareti gösterebilen en önemli aydınımızdır. En önemlilerinden biri değildir, en önemlisidir. Örnektir.

Onu aydın kılan niteliğini dille ilişkilendirme biçiminde, dil tutumunda da görüyoruz ayrıca. Bu konuda da yazıları örnektir. Yazılan dilin yapılan dil olduğunu, dilin alanının derinliğinin oylumunun yazdıkça sözcük sözcük büyütüldüğünü, geliştirildiğini, yazmanın dilin kaynağı toplumun anlama ve anlatma gücünü, yeteneğini geliştirmekle doğrudan ve tartışmasız biçimde ilgili olduğunu, dili yalnızca bir araç değil toplumların kendini kavrama yolu olarak görmeyen anlatıcı ve yazarın yaratıcı ve aydın, yaratıcı aydın olamayacağını, dilin insanı (sanatçı) görevli kıldığını, kendisinden öteyi imlediğini ve asla, asla kendini ve kullanıcıyı insanı son çözümlenmede yanıltmayacağını, aldatmayacağını, hakikate işlenmiş, yaratıcı dille ve bu dil üzerinden ulaşılabileceğini söyleyen, imalayan bir dilci, dil emekçisi, çalışandır o. İnsanın insana daha yaklaşmasının başka bir yolu olduğunu bilen varsa beri gelsin.

Bölüm 7. Sagu

Bu bölümü ölümünün üzerinden 26 yıl geçmişken (6 Temmuz 1995) Aziz Nesin'in arkasından söylenen kişisel bir sagu² olarak da okuyabilirsiniz.

Aziz Nesin'i ve yapıtını bir dizi önerme ve yargıya bağlamanın güçlüğü, hatta olanaksızlığı yukarıdaki çalışma boyunca anlaşılmış olmalı. Çoklu bir değerlendirme dizgesi ve eleştiri yordamı Aziz Nesin'e yakınlaşan bir görüntü (*profil*) sağlayabilir ancak. Bir insanın bedeninde taşıyabileceğinden daha çok kimliği taşımış, neredeyse kimlikleri arasında eşitlik ve tutarlılığı dengeli bir biçimde koruyabilmiş, tüm Aziz Nesinlerini bir arada onurluca yaşatabilmiştir.

Tarihsel tanıklığı çok önemlidir ama daha önemlisi tanıklığını ayağa düşürmemesi, tutarlı ve eleştirel bir nesnellikle tarihin sürekli-süreksiz (kesintili) akışını kişisel deneyim ve birikime dönüştürebilmesi, sonunda yapıtlaşmasıdır. Aslında önümüzdeki örnek yapıtın yapıtlaşmasından çok yaşamın yapıtlaşmasının bir kanıtı gibi durmaktadır. Böyle bir önermesi, açıklaması, göndermesi olmasa da yaşamı ve yapıtının bütününe bakan herkes yaşamla yapıt arasındaki bu eşleşme, özdeşleşmeyi, karşılama düzeyini görmezden gelemeyecektir. Dolayısıyla onun, sanatı sanatçıdan ayrı düşünmemek için elinden geleni yaptığını, dürüstlük, doğruluk tutkusunun aktörel (*etik*) kaynaklardan çok güzelduyusal (*estetik*) kaynaklara bağlanması gerektiğini anlarız. Sıkı aktörel çerçevesinin de kökü yapıtına bağlanmak zorundadır. İlkesi yapıtına kazınır ve sanatın işlevi derken anladığı şey bir dünyanın dünyaya karşı sorumluluğuyla doğrudan ilgilidir. Öylesine bir sorumluluk ki ileri yaşlarında, tıpkı büyük Japon yazarı Juničiro Tanizaki (1886-1965) gibi doğrudan kendisini, bedenini tanı (*teşrih*) masasına, büyüteç (*mercek, mikroskop*) altına almaktan gocunmamış, sakınmamış, göstermiştir.

Hemen yeri gelmişken daha önce saptadığımız Aziz Nesin yaratım siyasetinin (*poetika*) altyapısını oluşturan olağanüstü gözlemciliğinin altını bir kez daha çizelim. Söylediğimi alıntılıyorum: "Aziz Nesin gözlemcinin kökü çocukluğa inebilecek tinsel devingesi (*psikodinamik*) iyi çözümlenmeli ki yapıt yalnızca yazınbilimi açısından değil, tinbilimi (*psikoloji*), toplumbilimi (*sosyoloji*) açısından da yerli yerine oturtulabilsin. Göz(et)lemenin Nesin yapıtında yapısal işlevi nedir sorusu asal sorularımızdan biridir öyleyse." (s.?)

Kendisi yazın anlayışını açıkça dile getirmiştir: "Öykülerime, kendi gerçek yaşamımdan kesitler olduğu izlenimi verdirecek gerçeklik kazandırabildiğim için seviniyorum. Çünkü bu, benim yazarlığımın amacıdır. Öykü olsun, roman olsun yazınsal anlatılar, okurlara gerçekten yaşanmış izlenimi verebiliyorsa, yaşam gerçeğiyle sanat gerçeği uygunlaşmış demektir." Dünya yazınının gerçekçilik (*realizm*) çizgisi içindedir ve bunu tartışmaz bile. Neden tartışmadığını önceki sayfalarda gördük ve burada da kısaca değineceğiz. Ona göre dünyayı betimleyen yazar aynı zamanda kendini de betimlemektedir.

Öte yandan çok iyi bildiği bir şey, yeryüzü kaynaklarının tükenmez olmadığı ve tarih boyunca çelişkili toplumların dünyanın kaynaklarını boşa harcadığı, yok ettiği. Bu anlayış, yapıtında ve yaşamında kökensele bir kıtlık yığılıyla ayrıca bağintılıdır. Kıtlıkla, öyleyse savurganlıkla nasıl baş edilebilir? Aziz Nesin elbette

² Eski Türklerde ölenin ardından yas ve övgü için söylenen söz, şiir, ağıt.

eşitlikçi, toplumcu olduğunca aydınlanmacıdır, usçudur. Ancak us yazığıya, yazgıcılığa karşı çıkar, dayatmalara direnir, eleştirir, önerir, yani tasarlayabilir, bir yeni dünya düşü kur(gulay)abilir. Çünkü us derinlemesine bilir tarihin doğal ve yazgısal, kesintisiz bir süreklilik olmadığını... Tarihin aynı zamanda yapılabildiğini... Aziz Nesin kendini tam buradan, yani us çizgisinden görevlendirir ve onun görevi edimsel karşılığını, en devrimci eyleme biçimi olan sanatsal uygulamada yakalar. Sanat(sal yapıt) olabilir, olanaklı (**mümkün**) ikinci, üçüncü...dünyadır. Yapılabilirliğin sondan bir önceki imgesidir. Geriye, seçilecek sanatsal yordam kalıyor o zaman. Seçimini yazılı sanatlar içinde bir seçme zorunluluğuna bağlamaz, elini özgür bırakmaktan yanadır, koşulları, zamanları, uzamları gözetmesi kaçınılmazdır. Önermesini dışa vurmaya, anlatmayı (**ifade**) önceler yazılı anlatmanın biçiminden, türünden çok. Öykülerle başlar, romanlar, anılar, denemeler, şiirler, kurgu dışı yazılar...yazar da yazar. Yazının amacı somutlaşacağı türü belirliyor gibidir. Tek önemli şey, amaçsız adım atılmaması, boşa asla kürek çekilmemesidir. Kaynaklarımız kıttır, düşünce kaynaklarımız, üretme, yaratma kaynaklarımız da. Bu yararçı (**pragmatik**) doğruluk varlıkla, özne ve nesnelere yazarımızın ilişkilerini de belirlemiş, yönlendirmiştir. Yine kendimden alıntı yapmam kaçınılmaz burada: "Özneyle nesneyi özgün bir yapı içinde buluşturan ve taşıyan dil, sıra dışı bir varlık olarak Aziz Nesin'in önüne iki kat özen duygusuyla geliyor. Dünyanın canlı cansız hiçbir varlığını özellikle yararlılık ölçütüne bağlı olarak göz ardı edemeyen yazarımız, dili de aynı özen ve sakınımla gözetmektedir. Ondaki yinelemeler ve nicel çokluk, gerekli gereksiz bir yazı eylemini imler gibidir ama yanılmış oluruz. Hiçbir şey bir şeyin aynı içerik ve yapıda yeniden üretimini haklı gösteremez ona. Dolayısıyla tüm öyküleri de içinde olmak üzere yapıtının her bireyi kendi başına, bağımsız var olan küme ögesi (**eleman**) konumundadır ve her ögenin zamanı ve yerinde değeri 0'dan farklıdır. Aynı izlekler yeniden ele alınmış, başka yapılarda yeniden üretilmiş olsa bile dikkatle incelendiğinde başka yer ve zamanlarda bir izlek daha az artıklı (**ergonomik**) bir örnekle elden geçirilmiş, onarılmış, yeniden işlevlendirilmiştir. Asla kullan at anlayışına ödün vermeyecek, yazı gerecini yeniden onararak, işlevini, amacını yeniden anımsatarak kullanıma alacaktır. Yazdığı her çıktı aynı zamanda yapıtının girdisidir ve üretimci dönüşümcü yazın anlayışı Aziz Nesin'in belirgin özelliklerinden biridir." (s.?)

Us duyguyla çelişik birliktir. Gülüşün kaynağı usun dünyada yankılanması, aksaması, geri tepmesidir. Gülmece ise bunun bilincidir: "**Büyük, genbilikcil (ansiklopedik)** bir sınıflandırmanın genel yapıtın arkasında düşünce, yaklaşım biçimi, hatta yöntem olarak yattığını ileri sürmüş oluyorum böylelikle. Bu savımı onun yaşamını adadığı aydınlanmacı çizgiyle, anlaşılabilirlik, değiştirebilirlik sıkıdüzeni (**disiplin**) ve yılmazlığıyla, dayanıklılığıyla kanıtlamak kolaydır. Doğal ya da üretilmiş hiçbir varlığı ölümüne ya da işlevsizleşinceye dek gözden çıkarmayan

yazarımızın güçlü hak (adalet), eşitlik duygusunun kaynağında da şaşırtıcı biçimde duygusal önvarsayımı yatar. Duygusallığının nedeni varsayımdan nedene çıkamamasıdır diyebiliriz. Zorunlu bir ilk nedene bağlanamayacak varsayım tüm varlığı tüm özellikleriyle doğru yerlemine (koordinat) oturtmak, işlevli kılmak gereği duyar. Sınıflandırma usun ayrılmaz düzeneklerinden biridir. Ama indirgemeler üzerinden de (usu dışlayarak) sınıflandırma yapılabilir. Devrimci sınıflandırma, olabilecek olandan, olanaklıdan alır esinini, ki sonvarsayım diyeceğim buna. Aziz Nesin'in başlangıcından ve sonundan devinimle yaşamını çizip düğümleyen varsayım (ön-son) bir tür özdekçi canlılığa (animizm) varır. Dolayısıyla tüm varlık, ayrımsız iki varsayım, yani seçim arasında gerekçelenir. Elbette yazarımızın yaşamı, daha birkaç yaşam da eklense bu genliliği (ansiklopedi) yaratmaya yetmeyecekti. Onun özellikle öykülerindeki gülmececi de ilginç biçimde ussal çözümünün yeryüzü ve topluma tosladığında aksamasıyla ilgilidir." (s.?)

Kişisel yaşamına ilişkin bir gözlemimi, belgeci yanını ve nedenlerini de şöyle dile getirdim: "Aziz Nesin çok erken dönemlerinden başlayarak özel yaşamını kamusal bir varlık olarak üretti, gördü ve üstlendi. Bu, yapıtının önünde yürüyen yaratıcı anlık (zekâ), atılan her özel adımın yarın kendine yönelik karşı adımla yanıtlanacağını, bir dizi acı deneyimden geçtikten ve kavradıktan sonra; her sözünü, tümcesini, davranışını, yazısını aynı zamanda belgeye dönüştürdü ve belgeliğine (arşiv) kaldırdı. Nedeni, hem geleceğe ve gelecekte gelecek her türden saldırılara karşı sakınlı olmak hem de tüm deneyimlerini geleceğin yapıtına sürmek, yani sağken, ileride yazı gereci olarak kullanmak ya da böyle bir olasılığı yedekte, el altında tutmaktır. Onun kişiliği yaşadığı anın içinde olabildiğine düz, açık (sarih), değişmecesiz (a-metaforik), kendi kalmak, dolayısıyla yaşamı yapıttan ayırmak ama daha ikinci saniyeden başlayarak tüm gelecek varoluş anlarını yapıta adanmak, bağlamakla ilgili yapılmış bir kişiliktir. Onun özeli (mahrem) an'ın özelidir. An bir biçimde atlatıldığında geriye yaşamın sıfır düzeyinin yazısı, yani saltık yazı kalır. Her şey, yazar bakışının önünde, yazıdır. Orada özel hakkı, kendi olma hakkını tanımaz kendine, yoktur." (s.?)

O zaman Aziz Nesin kimdir sorusunu son kez, yineleme pahasına yanıtlayalım: "Günümüz Türkiye'si ve dünyasını ondan daha iyi ve derinlemesine kavrayanı, saptayanı, yargılayanı yok. Yargıları acımasız, kaba saba görünse de yer yer, durum bu. Öngörü ve sezgiyi en geniş anlamında anlıyorum, belirtmeye gerek yok. Ama şu bir gerçektir: Aziz Nesin kendi zamanında yarını yazmış, anlatmıştır, yani bugünümüzü. İçi kan ağlayan gülmedir onunki ya da gülmekten ölen acıma. Ünlü palyaço öyküsü tam da onun öyküsüdür." (s.?)

KAYNAKLAR

Açıklama:

Burada gösterilen kaynaklar Aziz Nesin'in yaşarken ve ölümünden sonra adıyla yayımlanan tüm yapıtları ve baskılarını içermez.

Çalışmanın üzerinde yürüdüğü okunan yapıtları ilk basım sırasına uygun olarak dizinler. Böyle bir genel kaynakça çalışması daha gecikmeden yapılmalıdır, Nesin Yayınları'nın en önemli görevlerinden biridir bu.

- Nesin, Aziz; **Geriye Kalan** (1953): Gülmece Öyküleri 1 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 1-112 s., (425 s.)
- Nesin, Aziz; **İt Kuyruğu** (1955): Gülmece Öyküleri 1 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 113-266 s., (425 s.)
- Nesin, Aziz; **Yedek Parça** (1955): Gülmece Öyküleri 1 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 267-425 s., (425 s.)
- Nesin, Aziz; **Fil Hamdi** (1955): Gülmece Öyküleri 2 (2001) Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 7-151 s., (451 s.)
- Nesin, Aziz; **Damda Deli Var** (1956): Gülmece Öyküleri 2 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 153-298 s., (451 s.)
- Nesin, Aziz; **Gol Kralı** (1957), Adam Yayınları, Adam Sekizinci Basım, Kasım 1998, İstanbul, 287s.
- Nesin, Aziz; **Deliler Boşandı** (1957): Gülmece Öyküleri 2 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 299-444 s., (451 s.)
- Nesin, Aziz; **Bir Sürgünün Anıları** (1957), Adam Yayınları, Adam Beşinci Basım, Ocak 1997, İstanbul, 173s.
- Nesin, Aziz; **Koltuk** (1957): Gülmece Öyküleri 3 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 9-157 s. (470 s.)
- Nesin, Aziz; **Toros Canavarı** (1957): Gülmece Öyküleri 3 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 158-295 s. (470 s.)
- Nesin, Aziz; **Kazan Töreni** (1957): Gülmece Öyküleri 3 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 297-470 s. (470 s.)
- Nesin, Aziz; **Ölmüş Eşek**, (1957) Gülmece Öyküleri 4 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 7-152 s. (459 s.)
- Nesin, Aziz; **Mahallenin Kısmeti** (1957) Gülmece Öyküleri 4 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 153-314 s. (459 s.)
- Nesin, Aziz; **Hangi Parti kazanacak** (1957) Gülmece Öyküleri 4 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 315-459 s. (459 s.)
- Nesin, Aziz; **Bay Düdük** (1957): *Gülmece Öyküleri 5* (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 7-114 s., (383 s.)
- Nesin, Aziz; **Havadan Sudan** (1957): *Gülmece Öyküleri 5* (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 115-229 s., (383 s.)

- Nesin, Aziz; **Nazik Alet** (1957): *Gülmece Öyküleri 5* (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 230-383 s., (383 s.)
- Nesin, Aziz; **Biraz Gelir misiniz?** (1958) Bütün Oyunları 1 (1992), Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Mart 1992, İstanbul, 7-90 s. (363 s.)
- Nesin, Aziz; **Kör Döğüşü** (1958) Gülmece Öyküleri 6 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 303-409 s. (416 s.)
- Nesin, Aziz; **Memleketin Birinde** (1958) Gülmece Öyküleri 6 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 7-131 s. (416 s.)
- Nesin, Aziz; **Gıdı Gıdı** (1959) Gülmece Öyküleri 6 (2001), Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 133-301 s. (416 s.)
- Nesin, Aziz; **Bişey Yap Met** (1959, 1973) Bütün Oyunları 1 (1992), Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Mart 1992, İstanbul, 91-170 s. (363 s.)
- Nesin, Aziz; **Az Gittik Uz Gittik** (1959), Nesin Yayınevi, Birinci Basım (Sekizinci), Kasım 2010, İstanbul, 183s.
- Nesin, Aziz; **Aferin** (1959), [Gülmece Öyküleri 7], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 418 s. (7-129)
- Nesin, Aziz; **Mahmut ile Nigâr** (1959), [Gülmece Öyküleri 7], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 418 s. (131-269)
- Nesin, Aziz; **Hoptirinam** (1959), [Gülmece Öyküleri 7], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 418 s. (271-418)
- Nesin, Aziz; **Ah Biz Eşşekler** (1960) [Gülmece Öyküleri 8]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 406 s. (7-126)
- Nesin, Aziz; **Gözüne Gözlük** (1960) [Gülmece Öyküleri 8]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 406 s. (127-245)
- Nesin, Aziz; **Bir Koltuk Nasıl Devrilir?** (1961) [Gülmece Öyküleri 8]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 406 s. (247-400)
- Nesin, Aziz; **Zübük** (1961), Cem Yayınevi, Birinci basım, 1967, İstanbul, 304 s.
- Nesin, Aziz; **(Yüz Liraya Bir Deli,** (1961) [Gülmece Öyküleri 9]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 445 s. (7-110 s.)
- Nesin, Aziz; **Biz Adam Olmayız** (1962) [Gülmece Öyküleri 9]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 445 s. (111- 304 s.)
- Nesin, Aziz; **Toros Canavarı** (1963) Bütün Oyunları 1 (1992), Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Mart 1992, İstanbul, 171-264 s. (363 s.)
- Nesin, Aziz; **Namus Gazı** (1965) [Gülmece Öyküleri 9]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 445 s. (305-445 s.)
- Nesin, Aziz; **Sosyalizm Geliyor Savulun** (1965), [Gülmece Öyküleri 10]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 448 s. (9-159)
- Nesin, Aziz; **Rifat Bey Neden Kaşınıyor** (1965), [Gülmece Öyküleri 10]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 448 s. (160-299)
- Nesin, Aziz; **İhtilali Nasıl Yaptık** (1965), [Gülmece Öyküleri 10]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 448 s. (300-448)
- Nesin, Aziz; **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 1. Yol** (1966), Adam Yayınları, On üçüncü basım, Ekim 1998, İstanbul, 450 s.
- Nesin, Aziz; **Şimdiki Çocuklar Harika** (1967), Adam Yayınları, On üçüncü Basım, Kasım 1993, İstanbul, 194 s.
- Nesin, Aziz; **Poliste** (1967), Adam Yayınları, Altıncı Basım, Eylül 1997, İstanbul, 280 s.
- Nesin, Aziz; **Vatan Sağolsun,** (1968) [Gülmece Öyküleri 11]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 519 s. (199-402)

- Nesin, Aziz; **Düdükcülerle Fırçacıların Savaşı** (1968) Bütün Oyunları 1 (1992), Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Mart 1992, İstanbul, 265-363 s. (363 s.)
- Nesin, Aziz; **Üç Karagöz Oyunu** (1969), [Bütün Oyunları 2, 1992], Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Şubat 1992, İstanbul, 426 s. (9-117 s.)
- Nesin, Aziz; **Çiçü** (1969), [Bütün Oyunları 2, 1992], Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Şubat 1992, İstanbul, 426 s. (119-171 s.)
- Nesin, Aziz; **Tut Elimden Rovni** (1970), [Bütün Oyunları 2, 1992], Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Şubat 1992, İstanbul, 426 s. (173-249 s.)
- Nesin, Aziz; **Hadi Öldürsene Canikom** (1970), [Bütün Oyunları 2, 1992], Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Şubat 1992, İstanbul, 426 s. (251-310 s.)
- Nesin, Aziz; **İnsanlar Uyanıyor**, (1972) [Gülmece Öyküleri 11]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 519 s. (199-402)
- Nesin, Aziz; **Tatlı Betüş** (1974), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Kasım 2005, İstanbul, 336 s.
- Nesin, Aziz; **Surname** (1976), Adam Yayınları, Altıncı Basım, Temmuz 1995, İstanbul, 232 s.
- Nesin, Aziz; **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2. Yokuşun Başı** (1976) Adam Yayınları, Yedinci Basım, Ekim 1998, İstanbul, 511 s.
- Nesin, Aziz; **Seyahatname**, (1976) [Gülmece Öyküleri 11]; Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 519 s. (403-519)
- Nesin, Aziz; **Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz** (1977), Adam Yayınları, Sekizinci Basım, Kasım 2002, İstanbul, 344 s.
- Nesin, Aziz; **Tek Yol** (1978), Adam Yayınları, İkinci Basım, Mayıs 1998, İstanbul, 317 s.
- Nesin, Aziz; **Büyük Grev** (1978), [Gülmece Öyküleri 12, 2001], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 465 s. (7-317 s.)
- Nesin, Aziz; **Beş Kısa Oyun** (1979), [Bütün Oyunları 2, 1992], Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Şubat 1992, İstanbul, 426 s. (311-426 s.)
- Nesin, Aziz; **Suçlanan ve Aklanan Yazılar** (1982), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2011, İstanbul, 293 s.
- Nesin, Aziz; **Kalpazanlık Bile Yapılamıyor** (1984), [Gülmece Öyküleri 12, 2001], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 465 s. (329-465 s.)
- Nesin, Aziz; **Yetmiş Yaşım Merhaba** (1984), Adam Yayınları, Üçüncü Basım, Ekim 1986, İstanbul, 137 s.
- Nesin, Aziz; **Ah Biz Ödlek Aydınlar** (1985), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2009, İstanbul, 279 s.
- Nesin, Aziz; **Maçinli Kız İçin Ev** (1987), Adam Yayınları, Birinci Basım, Nisan 1987, İstanbul, 131 s.
- Nesin, Aziz; **Nah Kalkınız** (1988), [Gülmece Öyküleri 13, 2001], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 502 s. (7-173 s.)
- Nesin, Aziz; **Korkudan Korkmak** (1988), Nesin Yayınları, Altıncı Basım, Haziran 2012, İstanbul, 158 s.
- Nesin, Aziz; **Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz** (1989), [Bütün Oyunları 3, 1992], Adam Yayınları, Birinci Basım, Şubat 1992, İstanbul, 407s. (13-116 s.)
- Nesin, Aziz; **Bir Zamanlar Memleketin Birinde** (1990), [Bütün Oyunları 3, 1992], Adam Yayınları, Birinci Basım, Şubat 1992, İstanbul, 407s. (117-192 s.)
- Nesin, Aziz; **Rüyalarım Ziyân Olmasın** (1990), Nesin Yayınları, Altıncı Basım, Haziran 2015, İstanbul, 199 s.

- Nesin, Aziz; **Aşkım Dinimdir** (1991), Nesin Yayınları, Sekizinci Basım, Aralık 2015, İstanbul, 195 s.
- Nesin, Aziz; **Başarımı Karılarıma Borçluyum** (1991), [Bütün Oyunları 3, 1992], Adam Yayınları, Birinci Basım, Şubat 1992, İstanbul, 407s. (117-282 s.)
- Nesin, Aziz; **Sait Hopsayit** (1992), [Bütün Oyunları 3, 1992], Adam Yayınları, Birinci Basım, Şubat 1992, İstanbul, 407s. (283-407 s.)
- Nesin, Aziz; **Bir Tutam Aydınlık** (1994), Nesin Yayınları, İkinci Basım, Aralık 2011, İstanbul, 383 s.
- Nesin, Aziz; **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 3. Yokuşun Başı** (1996), Adam Yayınları, Birinci Basım, Ağustos 1996, İstanbul, 236 s.
- Nesin, Aziz; **Aziz Nesin Güncesi 1. Mum Hala** (1996), Düşün Yayınları, Birinci Basım, 1996, İstanbul, 240 s.
- Nesin, Aziz; **Gözünüz Aydın Efendim** (1997), [Gülmece Öyküleri 13, 2001], Adam Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2001, İstanbul, 502 s. (175-502 s.)
- Nesin, Aziz; **Bir Vicdan Davası** (1998), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Kasım 2012, İstanbul, 306 s.
- Nesin, Aziz; **Aziz Nesin'in Güncesi. Mum Hala** (2015), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Aralık 2015, İstanbul, 820 s., Ciltli, Büyük boy.
- Nesin, Aziz; **Aziz Nesin Saliha Scheinhardt Mektuplaşmaları: Bozkır Fırtınası (Mektuplar III)** (2017), Nesin Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2017, İstanbul, Ciltli, Büyük boy.

TADIMLIK